Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-һээ гарана | № 78 (17201) | 1986 оной апрелиин 3, четверг | Сэн 3 мүн.

М. С. ГОРБАЧЕВ С. МАШЕЛТЭЙ УУЛЗАБА

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь М. С. Горбачев ФРЕЛИМО партиин Түрүүлэгшэ, Мозамбигай Арадай Республикын Президент С. Машелтэй апрелиин 1-дэ уулзаба.

КПСС-эй XXVII съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлхэ талаар манай орон дотор үргэноор ябуулагдажа байһан хүдэлмэри тухай, дэлхэй дээрэ оршон байдалые гурим-шуулан һайжаруулхын, ядерна буу зэбсэгүүдые усадхахын, буу зэбсэгүүдые замбуулинай дайдада гаргалгүйе зайсуулан сарахын аша туһада КПСС-эй болон Совет гүрэнэй гаргажа байдаг хүсэлэл оролдолгонууд тухай М. С. Горбачев хөөрэбэ. Арад бүхэнэй хүгжэлтынгөө харгы замые өөрөө шэлэхэ эрхые хэлбэришэгүйгөөр хүндэлжэ, дэлхэйн элдэб районуудтахи хёмороо зүришэлдөөтэ, орёо түгшүүрилтэй байдалые үнэн зүбөөр, политическэ аргаар гурим-шуулан шиидхэхын түлөө Советскэ Союз батаар, залан сэхээр тэмсэнэ гэжэ тэмдэглэгдэбэ.

КПСС-эй XXVII съезд хадаа уласхоорондын асари ехэ удха шанартай үйлэ хэрэг болоно гэжэ Мозамбигай хүн зон тоолоно, уласхоорондын аюулгүй байдалые хангаха гэһэн ниитэ нэгэн гурим байгуулха тухай съезд дээрэ тодорхойлогдоһон һанал бодолые бүримүһэн дэмжэнэ гэжэ С. Машел мэдүүлбэ. Шэнэ байдал зохёон байгуулгын замһаа Мозамбигые хадууруулхые һэдэһэн империалистнуудай, расистнуудай, тэдэнэй түлөөлэгшэдэй харата ябуулгануудта харюу сохилто үгэхын тула мозамбик арадые элсүүлхэ талаар ФРЕЛИМО партиин бэелүүлжэ байдаг ажал ябуулга тухай тэрэ мэдээсэбэ. Мозамбигай Арадай Республикада үнэн зүрхэнэй туһаламжа, дэмжэлгэ үзүүлһэнэйнь түлөө С. Машел КПСС-тэ, совет арадта гүнзэгы сэдьхэлэй баяр баясхалан хүргэбэ.

Империалис хүсэнүүдээр дэмжэгдэн тухирагдажа, Намибие хуули бусаар булимтаран эзэмдэжэ байһан, ЮАР-та апартеидэй гутамшаг муу-хай гуримые хүгжөөжэ байһан Преториин расис захиргаанай Африкын бэеэ даанан байдалтай гүрэнүүдтэ эсэргүү хамааралсалгын, эзэрхэг түримхэй политика Африкын урда хубидахи байдалые орёо түгшүүрилтэй, улам шахардуу шанга болгожо байна гэжэ уулзалгада хабаадагшад тэмдэглэбэ. ЮАР-тай США-гай тогтоодог харилсаа холбооо тэдэнэр эрид буруушаагаад, Африкын Национальна конгрессэй ба СВАПО-гай хүтэлбэри доро Урда Африкын болон Намибиин арадуудай эрхэ сүлөөгэйнгөө түлөө эрэлхэг тэмсэлтэй һанал нэгэтэй байһанаа мэдүүлбэ.

КПСС-эй болон ФРЕЛИМО партиин, Советскэ Союзай болон арадай Мозамбигай хоорондохи хани барисаае, харилсаа холбооое саашадань гүнзэгырүүлэн хүгжөөхэ хүсэлэнтэй байһанаа хоёр тала уулзалгын үедэ элирхэйлһэн байгаа. Энэ талаар бэелүүлэгдэхэ ёһотой хэдэн тодорхой хэмжээнүүд хараалагдаа. Үнэн зүб тэмсэл хэжэ байһан мозамбик арадые совет арад урдынхидал мэтэ батаар дэмжэхэ юм гэжэ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь мэдүүлбэ.

Мозамбигай Арадай Республикада айлшалхыень С. Машел нүхэр М. С. Горбачевые уряа. Уряалынь баяр баясхалантайгаар угтагдан абтаа.

Уулзалга хани халуун, нүхэд ёһоной оршон байдалда үнгэрбэ.

(ТАСС).

ЯДЕРНА ДАЙНАЙ АЮУЛЫЕ САРАЯ!

ХУРСААР МЭДЭРНЭБДИ

М. С. Горбачевой совет телевиденеэр хэлэһэн үгые ехэл анхаралтайгаар шагнабабди. «Ойрын сагта США үшөө нэгэ ядерна тэһэлэлгэ хэхые хараална гэжэ үсэглэлдэр мэдээжэ болоо» гэхэдэнь, ямар түгшүүрилтэй сагта ажаһуужа байһанаа дахинаа сэдьхэлэй гүнһөө мэдэрмээр болобо.

«Ядерна тэһэлэлгэнүүдые болюулха тухай харюусалгата шиидхэбэри абаха арга боломжо американ захиргаанда үшөө дахин олгобобди» гэжэ нүхэр М. С. Горбачевой хэлэхэдэ, гүрэн түрымнай хүтэлбэрилэгшэд дэлхэйе хосоролгоһоо абархын тула хэды ехэ тэсэбэри гаргадаг, тэмсэл ябуулдаг байһаниинь ойлгорлоно бшуу. Үнгэрһэн дайнда хабаадажа, Дайшалхы Улаан Тугай, Эсэгэ Ороноо Хамгаалгын дайнай I ба II шатын орденуудаар шагнагдаһан хүм. Баатаршалга габьяа харуулһан олон нүхэдни дайнда алдалан унаа һэн... Дахин дайчай болохогүйн тула, уласхоорондын түгшүүрилтэ байдалые һуларуулха хэрэгтэ хубитаяа оруулха ёһотойбди. Тиимэһээ шангаар ажаллаха гээшэмнай бултанаймнай нангин уялга болоно. Манай районой ажалшад, БАМ-ай барилгашад Эб найрамдалай совет жасада бүри ехэ мүнгэ зөөри дамжуулхаар шиидэбэ.

Б. БУДАЕВ,
ажалай ба дайнай ветеран.
Хойто-Байгалай район.

НЭГЭН ҺАНАЛТАЙГААР

Манай совет ороной гадаадын политикын эб найрамдалта удхань мэдээжэ. Нүхэр М. С. Горбачевой совет телевиденеэр хэлэһэн үгэнь энээниие үшөө дахин тодо хурсаар гэршэлээ. Шууд сэхэ энэ үгые шагнахадаа, мүнөө үеын уласхоорондын байдалай хэды шахардуу шангые бидэ, эхэнэрнүүд, һайн мэдэрээбди. Миниишье хүбүүн Совет Армида алба хэжэ байна.

Манай орон империалистнуудай хэрзэгы аашануудта хэзээдэшье найдамтай харюу үгэжэ шадаха. Гэбэшье тэдээнтэй хүсэеэ туршалсахаяа һананагүйбди. Али бүхы уласхоорондын уулзалга, хуралдаануудай үедэ манай орон эб найрамдалта хэды олон дурадхалнуудые оруулаа гээшэб. Аяар найман һара соо Советскэ Союз ядерна туршалгануудые хэнэгүй. Теэд Холбооото Штадууд ядерна тэһэлэлгэ хээ.

М. С. Горбачевой хэлэһэнэй ёһоор, асари ехэ харюусалгатай хаһада хүн түрэлтэн ерээд байна. Тиимэһээ бидэшье үсэд шанга ажалаараа империалистнуудай зүрюу харша алхамуудта харюусахабди гэжэ манай цехтэ болоһон митингын үедэ бидэ булта нэгэн һаналтайгаар мэдүүлээбди.

С. КОЗУЛИНА,
нарин сэмбын комбинадай нооһо илгалгын цехэй бригадир.

АМГАЛАН БАЙДАЛАЙ АША ТУҺАДА

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь Михаил Сергеевич Горбачевой совет телевиденеэр хэлэһэн үгэ эб найрамдал тухай, манай газар дэлхэй дээрэ ажамидаралые аршалан сахиха тухай анхарал оролдолгоор нэбтэрэнхэй байна. Тэрэ совет хүнүүдэй һанал бодолые, дэлхэйн бүхы арадуудай этигэл найдалые элирхэйлэн харуулаа.

Бидэ—ороной агропромышленна комплексын хүдэлмэрилэгшэд манай Коммунис партиин политикые бүримүһэн гүйсэд дүүрэнээр дэмжэнэбди. Юундэ дэмжэнэбибди гэхэдэ, тэрэ бүхы совет хүнүүдэй аша туһада харюусана, хүнүүдэй амгалан тайбан ажабайдал зохёохо хэрэгтэ шэглүүлэгдэнэ.

Манай совхозой хүдэлмэришэд амгалан тайбан ажал хэжэ, хартаабха ургуулдаг, мал ажалай продуктнуудые үйлэдбэрилдэг, байрын гэрнүүдые баридаг юм. Бүхы совет хүнүүд зохёон байгуулхы амгалан тайбан ажал хэжэ байна. Теэд амгалан ажал хэжэ байһан хүнүүд ондоо ороной эрхэтэдтэ аюул тохёолдуулжа болохо гэжэ американ захиргаан хаанаһаа һанана гээшэб?! Эгээл тиимэһээ дайн сэрэгэй талаар бэшэ, харин амгалан ажал дээрэ мүрысэхөөр бэлэн байһанаа мэдүүлнэбди.

В. БИДЕНКО,
Орловско областиин «Куликовский» совхозой директор.

ТЭҺЭЛЭЛГЭНҮҮДТЭ ЭСЭС ТАБИХА

МОСКВАДА ПРЕСС-КОНФЕРЕНЦИ БОЛОБО

Нүхэр М. С. Горбачевой совет телевиденеэр үгэ хэлэһэнтэй, ООН-ой Генеральна секретарьта бэшэг эльгээһэнтэй дашарамдуулан, совет ба гадаадын журналистнуудта зорюулагдаһан пресс-конференци апрелиин 1-дэ СССР-эй Гадаадын хэрэгүүдэй министерствын пресс-түбтэ болобо. СССР-эй гадаадын хэрэгүүдэй министрэй нэгэдэхи орлогшо Г. М. Корниенко, СССР-эй МИД-эй коллегиин гэшүүд В. Ф. Петровский, В. Б. Ломейко тэрэниие үнгэргэбэ.

Пресс-конференциие нээхэ зуураа Г. М. Корниенко иигэжэ хэлэбэ: мартын 29-дэ М. С. Горбачевой совет телевиденеэр хэлэһэн үгын ядерна туршалгануудые болюулха тухай тусгаар асуудалда зорюулагдаһан баримта Советскэ Союзай хүтэлбэрилэгшэдэй энэ асуудалда айхабтар ехэ удха шанар олгодогые гэршэлнэ.

Бидэнэй энэ шэглэлээр хэдэг хүсэлэл оролдолгонууд иимэ бодомжонуудаар тайлбарилагдана.

Нэгэдэхеэр, ядерна зэбсэг хэрэгсэл туршалгые болюулха тухай асуудал М. С. Горбачевой январиин 15-най Мэдүүлгэ соо найруулагдаһан ядерна зэбсэг хэрэгсэлнүүдые хуряаха юрэнхы программын таһаршагүй хубинь болоно. Хоёр талын адли оролдоһон ушарта, түргөөр, бэеэ даагаад тэрэниие шиидхэжэ болохо юм.

Хоёрдохёор, ядерна зэбсэг хэрэгсэлнүүдые туршалгые хорихо хэмжээ ябуулга хизаарлагданги шэнги һанагдаашье һаа, үнэн дээрээ тэрэниие болюулха гээшэ ядерна зэбсэг хэрэгсэлнүүдые үрдилдэн бүтээлгые болюулха, мүн буу зэбсэгүүдые яаралтайгаар бүтээлгые, замбуулинда нэбтэрүүлгые зайсуулха тээшэ хэгдэһэн тон юрын ба ашаг үрэтэй алхам мүн.

Буу зэбсэгүүдые яаралтайгаар бүтээлгые зогсоохо, буу зэбсэгүүдые, түбхын түрүүн ядерна зэбсэг хэрэгсэлнүүдые хуряалгые һууриһаань хүдэлгэхэ гээшэ мүнөөдэр шухала.

Имагтал иимэ зорилгоор һайн жэшээ харуулан, Советскэ Союз гансал өөрынгөө талаһаа зоримгой алхам хэхые шиидэһэн байгаа: нёдондо жэлэй августын 6-һаа сэрэгэйшье, амгалан байдалайшье зорилгоор али бүхы ядерна тэһэлэлгэнүүдые болюулаа һэн. Энэ хорилтын анханайнь болзор байгша оной январиин 1 болотор байһан, һүүлдэнь мартын 31 болотор һунаагдаһан юм.

Харин мүноо Советскэ Союз шэнэ бүтэмжэтэй алхам хэбэ. Зургаан гүрэнэй хүтэлбэрилэгшэдтэ М. С. Горбачевой эльгээһэн харюу дотор соносхогдоһоной, мартын 29-дэ телевиденеэр тэрэнэй хэлэһэн үгэ соо батадхагдаһанай ёһоор, хорилтын һунаагдаһан болзорой мартын 31-дэ дүүрэһэнэй һүүлээршье Холбооото Штадуудай иимэ туршалгануудые хээгүй байгаа һаань, Советскэ Союз ядерна тэһэлэлгэ хэхэгүй юм.

Тэрэгүй һаа, Советскэ Союз ядерна туршалгануудые дахинаа эхилхэ. Энэ бүгэдэндэ ойлгосотой байха ёһотой гэжэ М. С. Горбачев онсолон тэмдэглээ. СССР өөрынгөө ба союзнигуудайнгаа аюулгүй байдалые хохидуулха эргагүй.

Харин бидэ энээниие хүсэнэгүйбди. Хэрэг байдалай иимээр хүгжэхэгүйн тулада манай бүхы хүсэл бодол ба оролдолгонууд шэглүүлэгдэнхэй. Ядерна туршалгануудые болюулха тухай хэлсээ түйлахын тулада КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь бүри ойрын сагта США-гай Президенттэй Европын ниислэл хотонуудай нэгэндэ уулзахаар бэлэн.

Шухала удха шанартай иимэ хэмжээнүүд КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретариин январиин 15-най Мэдүүлгэ соо найруулагдаһан, харин һүүлдэнь партиин XXVII съездэ КПСС-эй ЦК-гай хэлэн Политическэ элидхэл соо батадхагдаһан байгаа. Уласхоорондын аюулгүй байдалые үнэхөөрөө хамгаалжа шадаха бүгэдэ ниитын байгуулалтын үндэһэ һууринь Эб найрамдалай уласхоорондын жэлэй уг зорилгонуудтай ба ООН-ой уставтай зохидоор тааралдана.

Журналистнуудай олон тоото асуудалнуудта харюунууд үгтэһэн байна.

ХҮРБЫН ХОНИШОДОЙ АМЖАЛТА

Хүрбын совхозой хонишод Загидуллинтанай бүлын нэрэ Хориин район соогоо мэдээжэ болонхой. Галаутдин Загидуллинович Фанья Мингалеевна хоёр һүүлэй жэлнүүдтэ хэдэн удаа зуутанай зэргэдэ оролсоһон юм. Мүноошье, хонидойнь хурьгалжа дүүрээгүй байхада, ажалша бүлэ 100 эхэ хонин бүхэнһөө 100 гаран хурьга абанхай.

Туе ажахын Тохорюугтын отделенидэ арбадахи жэлээ ахалагша хонишоноор хүдэлдэг К. А. Дыреновэй бригада мүн лэ амжалтатай. Эндэ абтаһан хурьгадайнь тоо эхэ хонидойнь тоотой тэнсэжэ, Константин Александрович мүн лэ зуутан болобо. Абтаһан хурьгад гарза хоролтогүйгөөр түлжүүлэгдэнэ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Ф. М. Загидуллина; К. А. Дыренов.

Б. ГАДЬЯНОВАЙ фото.

ҮЕ САГТАЙ ЗЭРГЭ ДАБШАХА

Манай ороной олон үндэһэ яһатанһаа бүридэдэг хүгжэмэй искусствын уран бэлигтэн совет арадай амжалта түйлалтануудые, ухаан бодолые мүнхэлэн харуулжа, үе сагтай зэргэ дабшадаг гээшэ.

Композиторнуудай бүхэсоюзна VII съезд апрелиин 1-дэ Москвада, Кремлиин Ехэ ордон соо нээгдэбэ. Съездын делегадууд үнгэрһэн жэлнүүдтэ хэһэн хүдэлмэриингөө дүнгүүдые согсолно, социалис байгуулалтын мүнөөнэй шатада совет хүгжэмэй ажал ябуулагшадай зорилгонуудые зүбшэн хэлсэнэ.

Нүхэд **М. С. Горбачев, Г. А. Алиев, В. И. Воротников, А. А. Громыко, Л. Н. Зайков, М. С. Соломенцев, В. М. Чебриков, Э. А. Шеварднадзе, П. Н. Демичев, В. И. Долгих, Б. Н. Ельцин, С. Л. Соколов, Н. В. Талызин, А. П. Бирюкова, А. Ф. Добрынин, М. В. Зимянин, В. А. Медведев, В. П. Никонов, А. Н. Яковлев** гэгшэдэй ерэжэ һуухадань, суглараагшад удаан үргэлжэлһэн альга ташалгаар угтаба.

Партийна, совет, ниитын эмхинүүдэй түлөөлэгшэд, совет хүгжэмэй искусствын элитэ мэдээжэ ажал ябуулагшад, зохёохы холбоонуудай хүтэлбэрилэгшэд мүн лэ президиумдэ һуугаа. Гадаадын айлшад — хэдэн оронуудай композиторнууд болон хүгжэм шэнжэлэгшэд хабаадалсана.

Үнинэй совет композиторнуудай нэгэн **Д. Б. Кабалевский** оролто үгэ хэлэжэ, съездые нээгээ. Бидэнэй — хүгжэмшэдэй бүхы наһаяа зорюулһан хэрэг хадаа бүгэдэ арадай хэрэгүүдэй, гүрэн түрын удха шанартай хэрэгүүдэй нэгэн гэжэ манай съездэ Коммунис партиин болон Совет гүрэнэй хандуулһан анхарал манда ойлгуулба.

Правлениин нэгэдэхи секретарь **Т. Н. Хренников** СССР-эй Композиторнуудай холбооной правлениин тоосоото элидхэл хээ.

Манай съезд гайхамшагта үе сагта боложо байна гэжэ тэрэ хэлэбэ. КПСС-эй XXVII съездын хүдэлмэреэ дүүргэһэнһээ хойшо үшөө һарашье үнгэрөөдүй байһаар. Энэ хадаа шэнэдхэн хубилгалгын, ажал хэрэгүүдые хурдадхалгын ёһотойл съезд болоһон байгаа. Хүгжэмшэдэй хэлээр хэлэбэл, тэрэ манай урагшаа дабшалтын шэнэ эршэ, дэлисын эхилхэ ёһотой тактын зурлаа табиһан байна.

Съездэ хэгдэһэн КПСС-эй ЦК-гай Политическэ элидхэл соо, тэрээн дээрэ баталагдан абтаһан документнүүд дотор искусствын улам ургажа байгаа үүргэ, обществодо, хүн бүхэндэ тэрэнэй үзүүлдэг нүлөөн тэмдэглэгдээ. Арадайнгаа таһаршагүй хубинь байһанаа ходоодоо гүнзэгыгөөр мэдэрдэг совет хүгжэмшэд үүргэ, уялгынгаа, харюусалгынгаа ямар ехэ удха шанартай байһые гүйсэд дүүрэнээр ойлгоно гэжэ элидхэлшэ мэдүүлбэ.

Ажабайдалда эдэбхитэйгээр хамааралсаха, бодото байдалые гүйсэд дүүрэнээр, тодо хурсаар харуулха, искусствын арга хэрэгсэлнүүдээр тэрээндэ нүлөөлхэ гээшэ совет искусствын һайн һайхан ёһо заншал мүн.

Манай эмхиин ажал ябуулга коммунис байгуулалтын зорилгонуудтай хүгжэмэй зохёохы ажал ябуулгын холбооe али болохоор бэхижүүлхэ, уран бэлигтэниие үргэн ниитэ арад зонтой нягта холбоо барисаатай болгохо талаар шэглүүлэгдэнхэй байна. Хаа хаанагүй совет хүгжэмэй үдэрнүүд үнгэргэгдэдэг, Композиторнуудай холбоонуудай болон томо ехэ предприятинуудай, агропромышленна нэгэдэлнүүдэй хоорондо зохёохы холбоо барисаан тогтоогдодог болож байнхай.

Сибирь болон Алас-Дурна зүгэй үргэн ехэ нютагуудта хүгжэмэй искусство нэбтэрүүлэн дэлгэрүүлэгдэжэ байна. Олон тоото фестивальнууд, республикануудай хоорондо үнгэргэгдэдэг совет хүгжэмэй үдэрнүүд оронойнгоо уран һайханай ажабайдалай таһаршагүй хубинь болонхой. Ороной элдэб түбүүдтэ хүгжэмэй гол шухала асуудалнуудта зорюулагдажа үнгэргэгдэдэг эдэ бүхэсоюзна ябуулганууд хаа хаанагүй хүгжэмэй искусствын үргэнөөр хүгжөөгдэжэ байһые батална. Бүхы республикануудай хүгжэмшэдэй мэргэжэл шадабари, уран бэлиг дэлхэйн үндэр дээдэ хэмжээндэ гаргагдаа. Зохёохы үнэтэ баялигуудаа халан абалсалга манай хүгжэмые бүри хурдан түргэнөөр хүгжөөнэ гэхэдэ алдуу болохогүй.

Зохёохы ажалтай залуушуулай дунда ябуулагдадаг хүдэлмэридэ үгэ хэлэгшэ ехэ анхаралаа хандуулба. Залуу авторнуудай зохёохы ажал ябуулгын хараалгануудые ходо ходо үнгэргэхэ шухала. Тиихэдээ национальна ёһо заншалнуудые улам хүгжөөлгын шэнэ харгы замуудые бэдэржэ олохо хэрэгтэй. Мүнөө үе саг тухай, манай үеын хүнүүд тухай бэшэхыень залуушуулые элсүүлэн зоригжуулхадаа, холбоон тэдэниие оронойнгоо элдэб нютагуудта, шэнэ барилгануудта, томо ехэ предприятинуудта, хүдөөгэй ажалшадта эльгээнэ.

Саашадаа совет хүгжэмые хүгжөөлгын гол шэглэлнүүд, хараа зорилгонууд тухай элидхэлшэ дэлгэрэнгыгээр тогтожо хэлэбэ. Симфоническэ хүгжэм хадаа хүгжэмэй ажал ябуулгын эгээл шухала зүйлнүүдэй нэгэниинь болоно. Эндэ шэнэ юумэ бэдэрхэ, олон үндэһэ яһатанһаа бүридэдэг совет искусствые баяжуулха хэрэгтэй. Эрхим һайн зохёолнууд соо үе сагай һудалай сохисо элеэр мэдэрэгдэжэ байдаг гээшэ. Үе саг тухай, өөр тухайдаа уран бэлигтэнэй бодолнууд, һанамжанууд хүнүүдэй зүрхэ сэдьхэлые хүдэлгэнгүй байжа шадахагүйл.

Концертнэ жанрнууд хүгжэмэй ажабайдалда горитой һуури эзэлдэг. Тусхайлбал, үгэтэй, уран зохёолой тексттэй холбоотой ораторинууд, кантатанууд, хоорнууд, ехэ ехэ дуунай найруулга зохёолнууд үргэн олониитэдэ ехэ нүлөө үзүүлдэг гээшэ.

Хүгжэмтэ театрые хүгжөөхэ асуудалаар элидхэлшэ саашадаа хэлэһэн байгаа. Эндэ искусствын элдэб жанрые хамтадань хүгжөөлгэдэ гол анхаралаа хандуулха шухала.

Дэлхэйн арадуудай революционно аялга хүгжэмһөө уг унгитай, тэдэниие шэнэ обществын эрхэ байдалда үргэлжэлүүлэн хүгжөөһэн совет дуун социалис обществодо онсо һуури эзэлдэг юм. Дуунай үзэл сурталай-хүмүүжүүлгын ехэ удха шанартай байһые түгэс ойлгоһон композиторнууд энээндэ ехэ анхаралаа хандуулдаг юм. Ороной ажабайдалай гайхамшагта һайндэрнүүдтэ — В. И. Ленинэй түрэһөөр 110 жэлэй ойдо, СССР-эй байгуулагдаһаар 60 жэлэй ойдо, Илалтын 40 жэлэй ойдо, КПСС-эй XXVII съездэ зорюулагдаһан бэлиг түгэлдэр зохёолнуудые композиторнууд бэшэһэн байна.

СССР-эй Композиторнуудай холбооной үүсхэлээр байгуулагдажа байһан бүхэсоюзна хүгжэмэй бүлгэм хүгжэмэй искусствые нэбтэрүүлэн дэлгэрүүлгэдэ, олон миллион ажалшадые хүгжэмдэ дуратайгаар хүмүүжүүлгэдэ шухала үүргэ дүүргэхэ уялгатай.

Мүнөө бидэ зүрхэ сэдьхэл хүдэлгэмэ, алдарта, харюусалгатай үе сагта ажаһуунабди. Искусстваараа обществодоо алба хэлгын үзэгдөө дуулдаагүй үргэн ехэ арга боломжонуудые КПСС-эй XXVII съезд бидэнэй урда нээгээ. Парти бидэнэртэ орёо, харюусалгатай, һайн һайхан хэрэг найдажа даалгаба. Энэ үндэр ехэ этигэл найдалдань хүрэмэ байхабди.

Түбэй шалгалтын комиссиин түрүүлэгшэ **Ю. М. Александров** тоосоото элидхэл хээ.

Удаань съезд дээрэ элидхэлнүүдые зүбшэн хэлсэлгэ эхилбэ.

(ТАСС).

ШАГНАЛ

Партийна, совет органуудта удаан саг соо һайнаар ажаллаһанайнь түлөө, түрэһөөр 50 наһа гүйсэһэнтэйнь дашарамдуулан, арадай депутадуудай Загарайн районно Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ Иван Андреевич **Черепановые** Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиум Хүндэлэлэй грамотаар шагнаба.

ХУРЬГАДАА ГАРЗАГҮЙГӨӨР ТҮЛЖҮҮЛХЭ

...үеһөө хойшо хони үсхэбэрилгэ республикымнай мал ...гол һалбаринуудай нэгэниинь байһан, мүнөөшье ... Тиимэһээ хонин ажалые саашадань улам хүгжөөхэ ...колхоз, совхозуудай, гүрэнэй бусад хүдөө ажахын ...тинуудай урда энэ табан жэлэй туршада ехэхэн ...нууд табигданхай. «Хонин һүрэгые хүгжөөхын тула ...сабшалан, бэлшээрине гүйсэдөөр хэрэглэхэ. Нооһо ...хониной арһа ехээр үйлэдбэрилхэ, шанарынь һай... гэжэ СССР-эй Экономическа ба социальна хүг...гол шэглэлнүүд дотор хэлэгдэнэ. Энээниие бодото ...бэелүүлхын тула хурьгадые олоор абажа, тэдэнээ ...хоролтогүйгөөр түлжүүлхэ хэрэг тон шухала. Респуб...ажахынууд, байгша ондо түсэбэй ёһоор, бүхыдөө ...гэхэ гү, али нёдондо жэлэйхиһээ 356 тонноор ...нооһо абахаар хараална. Мяха абалгые 72 мянган тон...хүргэхэ (тэрэнэйнь хорёод мянган тонкоонь хониной ...юм. Мүн хонидой тоо толгойнь, үнгэрэгшэ жэлэйхи...ондоо, 72,7 мянган толгойгоор олошоруулагдаха байна.

...табиһан зорилгын эгээн шухала арга нүхэсэлынь ...абтаһан түл түрэсэеэ бүрин бүтэнөөр томо болгожо, ...хэрэг болоно. Энээниие хонишон бүхэн гол зорил...гэжэ тоолохо ёһотой. Үнгэрэгшэ жэлдэ хонид, ...хурьгад олоороо гарзалһан байна. Тодорхойлон ...зуун эхэ хонин бүриһөө 73 хурьган абтаһан һаа, ...48-ниинь түлжүүлэгдэжэ тушаагдаа һэн. Республика ...абтаһан хурьгадай дүрбэнэй нэгэ хубинь үхэл гарзада ...харин Яруунын, Хяагтын, Сэлэнгын районуудта ...хурьгадай тоо бүришье олон байгаа һэн.

...байдалай шалтагаан ганса тэжээлэй дутамагһаа ...хонишодой ажалдаа хайша хэрэгээр, эзэн бусаар ...һаа дулдыдаа гэжэ хэлэлтэй. Архи уудаг, ажалай ...сахидаггүй заримашуулай отарада абтаһан хурьга...хахадынь үхэһэн байгаа. Эдэ дутагдалнуудаа ...тула байгша ондо түрүү онол аргануудые үргэ...хэрэглэжэ, түрүү хонишодой дүй дүршэлыень олондо ...шадаал һаа, абаһан хурьгадаа бултыень түлжүүлхэ, ...бүхэнэйнгөө шэгнүүрыень түргэнөөр, ехээр нэмээхэ, ...хоролто багатайгаар үбэлжэлгые үнгэргэхэ зорилгые ...урдаа табиха ёһотой. Иигэжэ ажалаа эрхилбэл, ...тоо толгойе олошоруулха, нооһо, мяха абалгые ...аргатай болохобди.

...мэдээгээр, республика дотор мүноо бүхыдөө ...хурьган абтаһан һаа, харин тэрэнэйнь 537.832-нь ...гдэжэ байна. Энэнь зуун эхэ хонин бүридэ тооло... хурьган болоно. Харин нёдондо энэ үедэ абтаһан ...тоо 516,5 мянган байһан юм. Тиихэдээ байгша ...үнгэрэгшэ жэлэйхидэ орходоо, 28 мянган хурьган ...абтаа, 12,8 мянган хурьган үсөөноор гарзалаа. Энэ ...юу харуулнаб гэхэдэ, мүноо жэлдэ ажалаа зүбөөр ...бүхы арга боломжоёо, хүсэ шадалаа элсүүлһэ...респуубликын олохон районуудта түл олоор ...байнхай. Жэшээлхэдэ, Зэдын, Яруунын, Хурамхаанай, ...Мухар-Шэбэрэй, Хориин, Ивалгын районууд ...дүнгүүдтэй. Эдэ районуудай ажахынуудта хурь...хонид үшөөл бии гэжэ тоологдоно.

...түйлагдаһан амжалтада хонишодой түрүү бригада...оруулһан хубита нилээд ехэ. Мүноо үдэрһөө үдэртэ ...зэргэдэ гараһан хонишод олошоржо байнхай. ...районой Үдын совхозой суута хонишон, КПСС-эй ...съездын делегат Г. М. Бимбаевай хүтэлбэрилдэг ...зуһаг хонидые түрүүлжэ, зуун эхэ хонин бү...105 хурьга абаад, гарза хоролтогүйгөөр томо бол...байна. Мухар-Шэбэрэй районой «Знамя Ленина» ...залуу хонишон Б. Эрдынеев, Хурамхаанай районой ...совхозой түрүү хонишон Д. Х. Дамбинов, Хэ...районой Загаһатын совхозһоо И. И. Ербаев, Яруунын ...«Коммунизм» колхозһоо Ц-Д. Ц. Митыпова болон ...даадаг коллективүүд зуутанай зэргэдэ гаража, ...дүнгүүдые түйланхай. Эдэнэрэй түйлаһан амжалта ...хони үсхэбэрилгэдэ, хонишодой бригада бү...арга боломжонуудай бии байһыень элирхэйлэн ха...бшуу.

...ондо, нёдондонойхидо орходоо, һураггүй олон ...абажа түлжүүлхэ арга боломжотойбди. Нэн тү...хонидой отаранууд үбһэ тэжээлээр яһала һайнаар ...байна. Хонидой хурьгалха үедэшье нэмэлтэ ...үгтөө. Республикын диилэнхи ажахынуудай олонхи ...хурьгадай байха дээшээ үргэгдэһэн, забһартай ...таһалганууд түхеэрэгдэжэ нарай малай үбдэхэ ушар...үсөөрөө. Энэ һайшаалта хэрэгые дэмжэжэ, Сэлэнгын ...Тельманэй нэрэмжэтэ колхозойхидой жэшээгээр ...дотор 606 отарада иимэ таһалганууд түхеэрэг...ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэгдэжэ байна.

...мэдэһээр, эхэ хонин бүриһоо хурьга абажа ...хойноһоо оролдодоггүй, тиимэ зорилго урдаа ...хонишодой байдаггүйнь элитэ ааб даа. Теэд ...үшөө үсөөхэн лэ хонишод республика соогоо ...зэргэдэ гарана ха юм. Жэшээлхэдэ, нёдондо ажа...эхэ хонидые харууһалдаг бүхы 1200 гаран бри...оройдоол 122-ынь тиимэ үрэ дүн түйлаһан байна.

...жэл бүхэндэ хурьгад үсөөнөөр абтанаб гэһэн асуу...харюусахын тула нэн түрүүн тэдэнээ зоотехническэ ...ёһоор харууһалжа, түлжүүлжэ шаданагүйбди гэ...нуудай хонишон, мэргэжэлтэн, хүтэлбэрилэгшэ бү...ёһотой. Эхэһээ гараһан олохон хурьгад гол тү...хүйтэ ебаһан дээрэһээ уушханай, гэдэһэ дото...дайрагдажа, гарзалдагынь элитэ. Нарайдаа хүй...хурьгад һүүлдэнь томохоншье болоод, бэлшээри...ёһотоор өөдэлдэггүй байха юм.

...саг соонь зүбөөр бүридхэхэ гээшэ тон шухала. ...нарай хурьгадаа саһаань урид олоор бүридхэбэл, ...бэеэр муу, үлбэрнүүдынь эхэнүүдээ олохоёо бо...үшөөрдэг. Энэ хэрэгтэ ахалагша хонишод тон һэрим...байха хэрэгтэй. Гараһаар һара хахад болоһон хурьга...ниилүүлхэдэ хамаагүй. Юуб гэхэдэ, энэ үе...һүрэг соо эхээ ядамаггүй олохо байна.

...тэжээлээр тордижо эхилхэдээ, тон түрүүн ямар ...хэды шэнээнээр, хайшан гэжэ үгэхыень зоовет-мэр...түрүүн хонишодто, хурьгашадта ойлгуулжа үгэхэ ...Тэжээлэй рациондо һайхан шанартай үбһэн, холи...витаминтай ногооной гурил, брикет, дабһан, мел, ...байха эрилтэтэй. Ногооной гурил, талха таряа...хурьгадта эдюулхэһээ урид, тэдэниие уһанда хо...хэдэ, ехэ һайн. Һая гараһан хурьгадай бэедэ ми...дабһан хомор байдаг. Тиимэһээ тэдээндэ мине...бодосуудые нэмэжэ эдюулхэдэ, туһатай юм.

...еэһэдээ отара дээрээ үлэхэдөө гансаардажа, ...саһаань урид бултыень бүридхэжэ, ехэхэн ал...гдаг. Иимэ ушарта муу, үлбэр нарай мал олоороо ... Энэ хохидолые усадхахын тула нэмэлтэ хэмжээ...абаха шухалада тоологдоно. Колхоз, совхозуудай хү...шэд, зоовет-мэргэжэлтэд хурьгашадай ябаһанай ...хонишодто хамһалсахыень отара бүхэндэ нэгэ-нэгэ ...ёһотой. Эдэнэртэ түлөөһыень ондоогоор тү...шье толгой гарзалуулаагүй хонишодые, хурьгаша...ральна болон материальна талаар урмашуулха ушар...хэрэг колхозуудай правлениин, совхозуудай дирек...партийна, совет, профсоюзай, комсомолой органуудай ...уялга мүн. Абаһан хурьгадаа гарзалуулангүйгөөр ...хэрэг хонишодой мүноодэрэй гол зорилго болоод ...

...ОСКВАҺАА МОРДОБО

...ЛИМО партиин Түрүү..., Мозамбигай Арадай ...ликын Президент Само... Машел һамгантаяа ...1-дэ Советскэ Союз...мордобо. Тэрэ совет хү...лэгшэдэй уряалаар ха...оной албанай хэрэгээр ...орондо ерэһэн байгаа. ...СС-эй ЦК-гай Поли-бю...гэшүүн, СССР-эй Вер...Соведэй Президиумэй ...лэгшэ А. А. Громыко ...тая, КПСС-эй ЦК-гай ...бюрогой гэшүүн, СССР-эй гадаадын хэрэгүүдэй министр Э. А. Шеварднадзе болон бусад тусхай тушаалтад аэродром дээрэ хани барисаата оронойнгоо хүтэлбэрилэгшые, тэрэнэй һамгые үдэшэбэ.

* * *

Ниидэхынгээ урда тээ С. М. Машел В. И. Ленинэй мавзолейдэ хүрэжэ, венок табиһан байгаа. Кремлиин ханын дэргэдэхи Танигдаагүй сэрэгшын хүүр дээрэ мүн лэ венок табиба. (ТАСС).

ПАРТИЙНА АЖАБАЙДАЛ

БҮХЫ АРГА БОЛОМЖОНУУДАА ЭЛСҮҮЛХЭ

КПСС-эй Иволгын райкомой ээлжээтэ пленум боложо, «КПСС-эй XXVII съездын шиидхэбэринүүдhээ уламжалан, районно партийна организациин бэелүүлхэ зорилгонууд тухай» асуудал зүбшэн хэлсэгдээ. Тус асуудалаар партиин райкомой нэгэдэхи секретарь А. П. ЦЫМБАЛЮК элидхэл хэбэ.

КПСС-эй ЦК-гай гэшүүндэ кандидат, КПСС-эй Буряадай обкомой нэгэдэхи секретарь А. М. БЕЛЯКОВ пленумэй хүдэлмэридэ хабаадалсажа, дэлгэрэнгы үгэ хэлээ. Партиин обкомой бюрогой гэшүүн, ВЛКСМ-эй обкомой нэгэдэхи секретарь М. Н. ГАРМАЕВА, КПСС-эй обкомой барилгын таhагые даагша В. Б. ЛЫКШИТОВ гэгшэд пленумэй хүдэлмэридэ мүн лэ хабаадалсаба.

Районойнгоо хүдөө ажахын хүгжэлтын асуудалнуудта элидхэлшэ горитой анхарал хандуулба. Юуб гэхэдэ, Буряадай ниислэл хото шадар оршодог байhаниинь өөрын онсо удха шанартай байна бшуу. Хүдөө ажахын гол шухала продуктнуудаар, hүөөр, мяхаар, үндэгөөр, хартаабха болон овощоор Улаан-Үдэ хотын ажалшадые гүйсэд хүрэхөөр хангаха хэрэгтэ тус районой ажахынууд горитой хубитаяа оруулдаг гээшэ. Гадна бүхы республикынгаа хүдөө ажахын саашанхи хүгжэлтэдэ ехээр нүлөөлхэ аргатай, БАСХНИЛ-ай Сибириин отделениин Буряадай хүдөө ажахын эрдэм-шэнжэлгын институт, тэрэнэй туршалга-үйлэдбэриин, Буряадай хүдөө ажахын институдай hуралсалай ажахынууд энэ районой харьяата газар дээрэ оршоно. Эдэ бүгэдэ районой ажахын энэ hалбарида өөрын онсо хэлбэри оруулна гэжэ үшөө дахин дабтая.

hүүлэй табан жэл соо Иволгын районой хүдөө ажахын материально-техническэ үндэhэ hуури саашадаа улам хүгжөө, элшэ хүсөөр хангалга 14,5, ажалшадай салин 23,6 процентээр ургаа. Тиигэжэ hарадаа дунда зэргээр 198 түхэригтэ хүрэhэн байна. hүүлэй арбаад жэл соо ороохо үйлэдбэрилгэ 2,7, овощ — 2,2 дахин, хартаабха — 20 процентээр дээшэлээ. Дунда зэргээр гектар бүхэнhөө 13,9 центнер ороохон, 130 центнер овощ, 62 центнер хартаабха абтана. Түл түрэсэ абаад харахада, 100 толгой эмэ мал бүхэнhөө 72 тугал, 68 хурьган абтана.

Партиин XXVII съездын шиидхэбэринүүдhээ уламжалан абаад харахада, эдэ тоо баримтанууд ханамжагүй байна гээд тэмдэглэгдэбэ. Тиимэhээ арадайнгаа ажахые, тэрэ тоодо хүдөө ажахые хурдадхалгын замда залан шуудаар оруулха шухала гээд элидхэлшэ тэмдэглээ. Энэ зорилгодоо гүйсэд хүрэхын тулада бии байгаа дутуу дундануудаа саг дары усадхаха хэрэгтэй.

Жэшээлхэдэ, газар элдүүрилгын культура тон доогуур хэмжээндэ байhан зандаа. Агротехническэ эрилтэнүүдые бүдүүлигээр хазагайруулха ябадалнууд үзэгдэнэ, газар элдүүрилгын зональна гурим хангалтагүйгөөр нэбтэрүүлэгдэнэ. Сугларуулагдаhан ороохоной 27 лэ процентнь таряа ургуулгын ашаг үрэ ехэтэй технологёор ургуулагдана. Харин «Сэлэнгэ» совхоздо 4, hуралсалай «Байгал» ажахыда — 16 процентдэ арай шамай хүргэгдэнэ. Тиимэhээ энэ түрүү технологи ажахы бүхэндэ hайнаар нэбтэрүүлжэ шадаа hаа, ороохо үйлэдбэрилгые 25 процентээр гансата дээшэлүүлхэ аргатай байна. Тиигэжэ гектар бүхэнhөө 18—20 центнер ороохо найдамтайгаар сохижо абаха арга олдохо бшуу.

Тэжээл бэлэдхэлгэ мүнөө тон шухала асуудалнуудай нэгэн болоод байна. hүүлэй табан жэл соо тэрэниие үйлэдбэрилгын 30 процентээр ехэ болгогдоошье hаань, малай ашаг шэмэ горитойгоор дээшэлнэгүй. Юуб гэхэдэ, бэлэдхэгдэhэн тэжээлэй шанар муу байна ха юм. Байгша оной үбэлжэлгэдэ орходоо бии байгаа үбhэнэй 33, сенажай 59, силосэй 29 процентнь 3-дахи классай байгаа. Тиимэhээ мелиорацилагдаhан, уналагдаhан газарай ашаг үрэ дээшэлүүлжэ, бүри баян ургаса абаха, тэжээлэй шанарта онсо анхарал хандуулха зорилго табигдана.

Мал ажалай ашаг шэмэ саашадань улам дээшэлүүлхэ асуудалда районой ажалшад горитой анхарал хандуулха ёhотой болоно. Тиихэдээ хамтын подрядые, түсэблэлгын, урмашуулгын шэнэ гуримуудые болоод бусад түрүү онол аргануудые ажалдаа хэрэглэхэ, бодомжо hайнтайгаар нэбтэрүүлхэ уялгатай.

Хурдадхалгын орёо асуудалнуудые шиидхэхын тулада зоной дунда ябуулагдадаг бүхы хүдэлмэриие эрид hайжаруулха хэрэгтэй гэжэ нүхэр Цымбалюк тэмдэглэбэ. Тиихэдээ партийна, профсоюзай, комсомолой организацинууд, совет, ажахын органууд болон ниитын бусад эмхинүүд хүсэл оролдолгоёо, хүсэ шадалаа элсүүлэн хүдэлхэ ёhотой. Ниитэ-политическэ, хүмүүжүүлгын хүдэлмэриин гол асуудалнуудые шиидхэхын тулада олониитэ эдэбхитэдтээ найдамтайгаар түшэглэхэ шухала ааб даа.

Районой промышленность, барилга, транспорт, хэлхээ холбоон, хэрэглэмжэ хангалгын hалбаринууд, соёл, медицинэ болон арадай гэгээрэлэй саашадаа улам хүгжэн hалбарха хараатай байhан тухайнь элидхэлшэ онсолон тэмдэглэбэ. Жэшээлхэдэ, районой промышленность 10 миллион шахуу түхэригэй продукци 1990 ондо худалдадаг болохо, эд бараанай эрьесэ 17,5 миллиондо хүрэхэ, нэгэ хүн бүхэндэ 9,6 дүрбэлжэн метр талмайтай гэр байра хүртэхэ, хүдэлмэришэд болон алба хаагшадай hарын дунда зэргын салин 245 түхэриг болохо юм. Үргэн хэрэглэмжын эд бараа гаргалга 35,6, барилгын хэм хэмжээн — 14 процентээр дээшэлүүлэгдэхээр, гараар хэгдэдэг хүдэлмэри 20 процентээр бага болгогдохоор хараалагдана.

Элидхэл зүбшэн хэлсэлгын эхилхэдэ, Оронгын совхозой парткомой секретарь Ч. Л. Ринчинов түрүүлэн үгэ абажа, партиин XXVII съездын материалнуудые гүнзэгыгөөр шудалха талаар үргэн дэлисэтэй хүдэлмэри ябуулагдажа эхилбэ гэжэ мэдүүлбэ. Тус ажахыда залуушуул ехэ олон байна. Совхоздо ажаллажа байгшадай дунда зэргын наhан 35 жэл болоно бшуу. Тиимэhээ гэр байра бариха, тосхоной социальна хүгжэлтэ хурдадхаха асуудалнуудые шиидхэхэгүй саггаа партиин табиhан шухалын шухала зорилгонуудые бэелүүлхэнь орёол байха. Спортзал, hургуули, хүүгэдэй комбинат, соёлой байшан болон бусад объектнүүдые саг дары барягүйдэ аргагүй болонхой гэжэ нүхэр Ринчинов онсолбо.

— Минии даадаг овощ ургуулагшадай бригадада хабар-намарай халуун хаhада ажаллаха зоной дутажа байхадань, гансал үмсынгөө ажахые хараад hуудаг зон Иволга посёлог соомнай олошороо, — гэжэ Иволгын туршалга-үйлэдбэриин ажахын овощ ургуулагшадай бригадые даагша Г. И. Астраханцев ехэл hанаагаа зобонгёор мэдүүлбэ. Энэ талаар зохихо хэмжээнүүдэй абтахаар болоhон тухай тэрээ тон зүб тэмдэглээ.

Газар манай гол баялиг юм. Зүгөөр тэрэниие гам хайрагүйгөөр үрихэ ябадал үзэгдэнэ, харин совет органууд энэ талаар эбсэнги ябадал гаргана гэжэ hуралсалай «Байгал» ажахын директор В. У. Дарханов тэмдэглэбэ. Гадна ажахын мэдэлдэ байhан газар хайрагүйгөөр хэрэглэгдэнэ. Жэшээлхэдэ, 1 гектар бэлшээридэ 28, 100 гектар хахалагдаhан газарта 54 толгой мал хүртэнэ. Имэ байдалай тохёолдоод байхадань, мелиорацида, газар hайжаруулан hэргээлгэдэ, уналалгада угаа бага мүнгэн hомологдоно.

— Хамтын подрядай гуримаар дүрбэдэхи хабараа ажаллахамнай. Тиимэhээ энэ гуримай үлүү hайн талануудые hайн мэдэнэбди. Нэн түрүүн энэ аргаар хүдэлдэг болохдо, даажа байhан ажалдаа зоной хандаса hайн тала руугаа эрид хубилдаг, бригадын гэшүүн бүхэн даажа абаhан газартаа эзэн ёhоор хандадаг, иигэжэ ажал хэрэг хараа байса hайжардаг, — гэжэ «Заветы Ильича» совхозой механизатор, К-700 гэжэ хүсэ ехэтэ тракторые 7 жэл соо капитальна заhабарилгагүйгөөр жолоодожо ябаhан Б. П. Сапунов пленумдэ хабаадагшадта хөөрэбэ.

Тэжээлэй шанарай муу байhанhаа боложо, абажа боломоор горитой hү гэнэбди гэжэ «Сэлэнгэ» совхозой hаалишан Л. Г. Пермякова хэлэбэ. Гадна тус ажахын фермэнүүдтэ оньhожоруулгын огто үгы байhан ушар хүдэлмэриин шанар, ашаг үрэ эрид дээшэлүүлхэ хэрэгые hаатуулна. Тиигэдшье залуушуул эндэ ажаллахаяа эрэхэ дурагүй байна. Эдэ баримтануудаар ехэ hанаагаа зобожо байhанаа нүхэр Пермякова сэхэ мэдүүлээ.

«Бурятпромжилводстрой» трестые эрхилэгшэ Б. Ж. Базаров, «Пригородный» совхозой директор П. И. Шунков, Сотниковско шубуунай фабрикын директор Ю. С. Айсуев, Иволгын туршалга-үйлэдбэриин ажахын директор Л. П. Бурков, Иволгын дунда hургуулиин багша, hургуулиин партийна организациин секретарь В. П. Астраханцева гэгшэд элидхэл зүбшэн хэлсэлгэдэ хабаадалсаба.

Зүбшэн хэлсэгдэhэн асуудалаар пленумдэ хабаадагшад зохихо тогтоол баталан абаба.

КПСС-эй XXVII съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлхэ талаар партиин райкомой дүүргэхэ хэмжээ ябуулгануудай түсэб нэгэн дуугаар баталагдаа.

Пленум эмхидхэлэй асуудал хаража үзөөд, районно «Коммунизмын туяа» газетын редактораар Б. Ц. Цырендылыковые батална.

Ц. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

ҮЗЭЛ СУРТАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИ

ҮНЭН ЗҮБӨӨР ОЙЛГУУЛХА

КПСС-эй XXVII съездын шиидхэбэринүүд манай районой ажалшадай дунда ажалай, политическэ ехэ дэбжэлтэ үүсхээ. Съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлхэ асуудалаар предприятинуудта, hуралсалай эмхи зургаануудта партийна нээмэл суглаанууд үнгэрөө.

Тэндэ үгэ хэлэhэн хүнүүд нүхэр М. С. Горбачевой хэhэн Политическэ элидхэлые hонирхол ехэтэйгээр шагнаhан, уншаhанаа хөөрөөд, тэрээн соо найруулагдаhан партиин политикын хараа шэглэлнүүдые бүримүhэн дэмжээ.

Жэшээнь, байгша ондо ашаглалгада оруулагдаха Пионернүүдэй ордонгой барилгашадай митинг дээрэ Буряадай АССР-эй габьяата барилгашан, дайнай ба ажалай ветеран И. Ф. Шангин: «Манай бригадын гэшүүд съездын шиидхэбэринүүдтэ харюу болгон, городой эдиршүүлэй үнинэй хүлеэжэ байhан тус объектын барилгые үндэр шанартайгаар дүүргээд, саг соонь ашаглалгада тушааха хэрэгтэ горитой хубитаяа оруулха байха гэжэ найдуулаа».

Районоймнай түрүү предприятинуудай нэгэн — гадар трикотаж хубсаhанай фабрикын коллектив түсэбhөө гадуур продукци гаргахын, тэрэнэй шанарые дээшэлүүлхын түлөө мүрысөөндэ оролсон, жэлэй эхинhээ 2 миллион 446 мянган хэhэг трикотаж хубсаhа гаргажа, түсэбөө 105,8 процент дүүргэhэн, мүн социалис уялгануудаа 75 мянган хэhэгээр үлүүлhэн байха юм. Тиихэдэ түсэбhөө гадуур 647 мянган түхэригэй продукци гаргагдаа гэхэ гү, али энэнь, уялгануудта орходоо, 287 мянган түхэригөөр дээшээ болоно. Хубиин тоосоогоор эрхимлэhэн нэхэгшэ Г. А. Смагина, оёдолшод Г. Я. Первушина, Е. Ф. Цырендашиева гэгшэд КПСС-эй горкомой, дежурна электрик В. М. Сионов — КПСС-эй райкомой Хүндэлэлэй грамотануудаар шагнагдаа. Тэрэшэлэн хамтын гуримай социалис мүрысөөндэ илаhан эсхэлгын цехэй Н. И. Будаевагай, нэхэлгын цехэй А. П. Кадочниковай, эсхэлгын цехэй Л. Ш. Дашиевагай бригаданууд шагналнуудта хүртэhэн байха юм.

Юунэй ашаар имэ амжалтанууд түйлагдааб гэхэдэ, тус фабрикын захиргаан партийна, профсоюзай организацинуудтай хамта ажалшадай эдэбхи үүсхэлые дээшэлүүлхэ зорилготойгоор, удаан болзоройн түсэбэй ёhоор, эмхидхэлэй-политическэ хэдэ хэдэн хэмжээ ябуулгануудые бэелүүлээ ха юм. Эндэ социалис мүрысөөнэй түхэл янзануудые олошоруулха, hонирхолтой болгохо талаар горитой оролдолго гаргагдадаг.

Имэ хараа шэглэлынь зүб, саашадаа бүри батадхагдаха ёhотой. Районоймнай бусадшье предприятинуудта энээндэ бага бэшэ анхарал хандуулагдадаг. Орон, республикымнай дурасхаалта, удха шанар ехэтэй үйлэ хэрэгүүдтэй дашарамдуулан, нарин сэмбын комбинадта, «Бурятмебель» нэгэдэлдэ, хилээмэнэй комбинадта, Главбурятстройн 1-дэхи автобазада ажалшадай үүсхэлнүүд олоор мүндэлжэ, эдэ коллективүүдтэ, бүхы район соошье дэбжэлтын оршон байдал түхөөдэг юм.

Социалис мүрысөө эмхидхэлгын дүй дүршэлөө партийна организацинууд шүүмжэлхы ёhоор ходо сэгнэжэ, шэнэ түхэл янзануудые туршажа үзэдэг гээшэ. Энээндэнь партиин райком туhаламжа үзүүлхые оролдодог, нөөсэлhэн дүй дүршэлыень согсолжо, бүгэдэндэ дурадхадаг байна.

Жэшээнь, 1984 оной зун социалис мүрысөө эмхидхэхэ асуудалаар районно научно-практическа конференци үнгэргэгдэжэ, предприятинуудаи хүтэлбэрилэгшэд, партийна, профсоюзай эдэбхитэд дүй дүршэлөө хубаалдаад, саашадаа бэелүүлхэ хэмжээ ябуулгануудай түсэб баталаа бэлэй.

Манай абаhан хараа шэглэлэй үнэн зүб байhаниие ажабайдал гэршэлээ. «Социалис мүрысөөе хүгжөөлгэ хадаа партиин саг үргэлжын анхарал хандуулагдадаг асуудал болоно. Энэмнай ажалшадай зохёохы бэлиг шадабариие үргэдхэхэ шухалын шухала хэрэг, хүнэй өөрыгөө батадхан харуулха ба олониитын hайшаал хүндэдэ хүртэхэ гол аргануудай нэгэн болоно», — гээд КПСС-эй Программын шэнэ найруулга соо бэшээтэй.

Мүнөө партиин XXVII съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын түлөө дэлгэржэ байгаа социалис мүрысөө эмхидхэхэ талаар бидэнэй урда харюусалгатай зорилгонууд табигдаба гээшэ. Партиин райком энэ талаар баримталха эмхидхэлэй-политическэ хэмжээ ябуулгануудай түсэб бэлдэжэ байнхай.

КПСС-эй ЦК-гай Политическэ элидхэл дотор нүхэр М. С. Горбачев съездын урдахи документнүүдые зүбшэн хэлсэлгын удха шанарые тэмдэглээд: «Бидэнэр бүхы партиин, бүхы арадай гүн ухаагаар, дүй дүршэлөөрнь баяжанхай энэ съездэдэ ерээбди. Ямар юумые ямар гуримтайгаар хэхэб, манай урагшаа дабшалгые ёhотойгоор түргэдхэхын тулада ямар нөөсэнүүд болон арга боломжонуудые хэрэглэхэб гэжэ мүнөө hайн харагдаад байна», — гэжэ хэлээ hэн. Тиимэhээ бидэнэршье съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлхэ талаар хэмжээ ябуулгануудай түсэб бэлдэхэдээ, съездын урдахи документнүүдые манай районой коллективүүдтэ зүбшэн хэлсэлгын дүнгүүдые заабол хараада абахабди.

Ажалшадай дунда КПСС-эй XXVII съездын үүсхэhэн дэбжэлтэ зоригые саашаданьшье бадаруулха шухала. Бүри съездын хүдэлхэ үдэрнүүдтэ партиин горкомой, райкомой элидхэлшэд В. Г. Колесников, В. Г. Краснобаева, А. Г. Прейзнер, С. А. Тимин, В. К. Агалов, Н. П. Быков, В. Ч. Нимаев болон бусад предприяти, эмхи зургаануудта ошожо, партиин дэбжүүлhэн хараа түсэбүүд тухай хөөрөө юм.

Районой үзэл сурталай эдэбхитэдэй суглаан дээрэ съездын документнүүдые тайлбарилан ойлгуулха хүдэлмэриие яагаад эмхидхэхэ тухай ... үгтөө.

Харуулан ойлгуул... сэлнүүдые шэнэлэ... дэлмэри дүүргэжэ... Съездын хүдэлхэ ... Бабушкинай үйлсэ... гашадай проспект... най комбинадай ... үндэр бүтээсэтэй... ха уряатай лозунг... гөө hэмди. Мүнөө... КПСС-эй XXVII съезд... хэбэринүүдые бэел... хёон байгуулхы ... рюулха гэhэн ло... hэлгээбди. Саашан... институдай дэргэд... приятинуудай проп... дархи харуулан... зүйлнүүдые шэнэ... гоёор шэмэглэхэбди.

Партиин шиидхэ... хүн зоной дунда... гээшэ, миил ойро... нэрьеэ гаргаад, ... дэлмэри бэшэ. КП... гай Политическэ ... хэлэгдэhэнэй ёhо... үзэл сурталай ... литикымнай онсо ... hаниие хүнүүдтэ ... ябадал хадаа тэрэ... хань болохо зэр...

Г. С...

КПСС-эй Октябрьскэ райкомой пропаганда ба ... таhагы...

АМГАЛАН АТОМАЙ НИИСЛЭЛ

ДУБНА (Московско область). Амгалан атомай ниислэл гээд Дубные нэрлэхэл ёhоорнь нэрлэдэг. Волго дээрэхи эрдэм ухаанай энэ хотодо ехэ hайндэр болежо үнгэрбэ. Ядерна шэнжэлгэнүүдэй нэгэдэмэл институдай (ОИЯИ) — социалис оронуудай уласхоорондын түрүүшын научна түбэй байгуулагдаhаар 30 жэл hаяхан гүйсэбэ.

— Манай коллективэй гаталhан зам мүнөөнэй физикын арга боломжонуудые нилээд үргэдхэhэн байна, — гэжэ институдай директор академик Н. Боголюбов элидхэл соогоо хэлэбэ. Ядрогой физикын болон элементарна частицануудай хүгжэлтэдэ эрдэмтэдэй шэнжэлгэнүүд шиидхэхы нүлөө үзүүлhэн, дэлхэйн эрдэм ухаанда социалис оронуудай оруулдаг хубитые нилээд ехэхэнээр тодорхойлhон байха юм. Дубна хото нэгэ ёhондо физическэ шэнжэлгэнүүдэй ори ганса түб болоно.

Социалис оронуудhаа СССР-тэ байдаг элшэн сайдууд, гадаадын элитэ ехэ эрдэмтэд заседанида хабаадагшадта хандажа, амаршалгануудые хэлэбэ. Венгриин болон Чехословакиин гүрэнэй шагналнууд — ВНР-эй Ажалай Улаан Тугай орден ба ЧССР-эй Ажалай орден институдай коллективтэ барюулагдаа. XX зуун жэлэй дүүрэтэр ядерна зэбсэг хэрэгсэлнүүдые гүйсэд дүүрэнээр ба хаа хаанагүй усадхахые дэлхэйн эрдэмтэдые уряалhан социалис оронуудай эрдэмтэд-физигүүдэй хандалга нэгэн дуугаар баталагдан абтаба. Атомна зэбсэг хэрэгсэлнүүдые хуулида харша гэжэ тунхаглахые, тэрэниие хэтэдээ хорихые правительствэнүүд болон дэлхэйн арадуудые уряалhан КПСС-эй XXVII съездын, мүн бусад социалис оронуудай коммунис болон хүдэлмэришэнэй партинуудай шиидхэбэринүүдые дэмжэнэбди гээд хандалга соо хэлэгдэнэ. Невадада США-гай хэhэн ядерна тэhэлэлгые буруушаанабди. Энэнь эб найрамдалые хүсэдэг арадуудта зүрин эсэргүүсэhэн ябадал болоно. Ядерна элшэ хүсые имагтал амгалан тайбан байдалай зорилгоор хэрэглэлгые түйлаха шухала гээд эрдэмтэд мэдүүлhэн байна.

БОЛЗОРhООНЬ УРИД

ШЭТЭ. Агын Буряадай автономито округой шубуу үсхэбэрилэгшэд съездын урда тээхи уялгануудаа болзорhоонь урид дүүргэбэ. Үндэгэ ба мяха үйлэдбэрилхэ талаар хараалагдаhан хоёр hарынгаа түсэб арбан хоногоор урид дүүргээ. Үйлэдбэриеэ шэнэдхэн hэльбэhэнэй ба шэнэ түхеэрэлгэнүүдые тодхоhоной ашаар шубуунай фабрикануудай коллективүүд хуушан талмайнуудhаа торэнэ продукци хоёр дахин ехээр абана.

[ТАСС].

ТҮРҮҮШЫН АМЖАЛТА

Ажахын түб болохо Эрхирэгhээ саашаа харлан зурыhан асфальт хушалтатай дардам харгыгаар Асагат hууринда хүрэжэ ерэхэдэмнай, үбэлэй үдэр хахадhаа үнгэржэ байба. hууринай захада оршодог хонидой үбэлэйнь ута байрада туласа хүрэжэ ерэхэдэ, бригадын гэшүүд үбhэнэйнгөө уужам хашаа соо сугларанхай байгаа hэн. Бригадын хонишод хурьгалhан гол hүрэгтөө үбhэ hолоомонтой холижо, уужам хашаа соо тараагаад, хурьгалха дүтэлhэн зуун шахуу эхэ хонидтоо мүн лэ үбhэ нэмэжэ үгэнэ. Эндэ хүн бүхэн хэхэ ажалаа танинхай.

Залуу коммунист Святослав Цыдыповэй хүтэлбэрилдэг комсомол-залуушуулай тус бригадада залуу хүбүүд Бато Цыжипов, Ким Цыденбазаров, басагад Долгоржаб Митыпова, Галина Хонгорова гэгшэд ажаллана. Тиихэдэ Святослав Дармаевичай түрэhэн эхэнь пенсидэ гаранхайшье hаа, залуушуулда зүбшэл заабаряараа туhалжа байдаг заншалтай.

Залуу коммунист Святослав Цыдыпов эхынгээ харууhалжа байhан hүрэг хонидые даажа абаhаар дүрбэдэхи жэлээ үбэлжэжэ байна. Тэрэ нютагайнгаа дунда hургуули түгэсхэhэнэй удаа, жэлhээ үлүү совхоздоо элдэб ажалда хүдэлмэрилөө, hүүлээрнь Совет Армида уялгата албаяа хэжэ дүүргээд, хонишон болоhон намтартай. Үнгэрhэн жэлнүүдтэ залуу хонишон, коммунист Святослав Цыдыпов эрхим амжалта түйлажа, залуу малшадай дунда дэлгэрhэн социалис мүрысөөндэ онсо шалгархадаа, «Түсэбтэ арбан нэгэдэхи табан жэлэй ударник», мүн ВЛКСМ-эй ЦК-гай «Түсэбтэ арбан нэгэдэхи табан жэлэй залуу гвардеец» гэhэн энгэрэй тэмдэгүүдээр шагнагданхай юм.

— Үдэр бүхэндэ хоорондоо элдэб шалтагhаа арсалдажа байнгүй, бултадаа нэгэ зорилго хараалаад, эбтэй эетэйгээр ажаллахадаал имэ амжалта түйланабди. Абаhаар манай зуутанай зэргэдэ гарахада, хүршэ хонишоднай гайхалсадаг hэн. Мүнөө имэ гайхалынь бууранхай, — гэжэ Святослав Дармаевич хэлээ hэн.

hүрэг эхэ хонидые гэр бүлөөрөө даажа абаhан лэ хонишод ехэ амжалта түйладаг гэжэ олон хүн тоолодог. Үнэн дээрэ даншье hаа, тиимэ бэшэ байhыень залуу хонишон бодото ажалаараа элирхэйлээ. Залуу коммунист Святослав Цыдыпов даажа абаhан hүрэг эхэ хонидоо хабартаа май hарын 20-hоо үбэлжэлгын эхин болотор эхэтэйгээ, мүн Надя hамгантаяа бэлшээжэ харууhалдаг юм. Тиихэдэ нажар, намарай сагта хонидоо hайнаар хүшэлүүлхэ, хүсэд таргалуулхын тула ногоо элбэгтэй бэлшээридэ, таряанай, зеленкын үлөөдэhэн дээрэ бэлшээдэг гуримтай. Зундаа hөөhө, батаганаанай элбэгтэ тэрэ hүрэг эхэ хонидоо hэбшээ, халхитай майла, ташалангай тунга ногоондо адуулна. Hэпанайнгаа диилэнхи хубиие совхозойнгоо хони үсхэбэрилгэдэ зорюулhан эхынгээ онол арга, дүй дүршэлые шудалжа халан абаhан Святослав Цыдыпов мүнөө хонидоо шадамараар тэргалуулжа шададаг болонхой. Мүнөөшье hүрэгынь хүшэ тамираа доошолуулаагүй ондо орожо байна.

Намартаа, үбэлжэлгын урдахана ахалагша хонишон хурьгашанаар ажаллаха хүнүүдые өөрөө бэдэржэ олоод хөөрэлдэдэг заншалтай. Заримдаа урда жэлнүүдтэ хүдэлhэн хүбүүд, басагадтай уулзажа, хурьгашанаар ажаллахыень гуйна. Тобшолбол, жэл бүхэндэ түсэб, уялгануудаа сүм дүүргэжэ онсо шалгардаг энэ бригадада хүдэлмэрилхэ дуратайшуул олон байдаг. Магад, хүн зоной олоороо түбхинэн ажаhуудаг Асагат hууринай захада оршодог байhандань залуушуул дуратай байжа болоо.

— Манайдал адли комсомол-залуушуулай хонишодой бригаданууд совхоздомнай олошоржо байна. Манай коллективтэй мүрысэдэг Баяр Дондоковой хүтэлбэрилдэг бригада баhал комсомол-залуушуулай юм. Байгша ондо бидэ ехэ хонин бүриhөө хурьга абажа түлжүүлхээр зорилго хараалханхайбди. Шэнэ табан жэлэй түрүүшын жэлдэ хонин бүриhөө 3,4 килограмм ноохо хайшалжа, абтажа түлжүүлэгдэhэн хурьган бүхэнөө 19—20 килограмм шэгнүүртэйгээр эхэhээнь амяарлажа hалгааха түсэб хараалханхайбди. Энэ жэлдэ түсэб, уялгануудаа сүм дүүргэхэл хүсэлэнтэйбди. Мүнөө хурьгад абтажа дүүрэхэ дүтэлөө, — гэжэ ахалагша хонишон Святослав Дармаевич Цыдыпов хөөрэнэ.

Эндэхи хонишодой мэдүүлhэнэй ёhоор, түл абалгань 25—30 үдэрэй туршада үргэлжэлхэ юм. Энэл үедэ хонишод сүлөөгүй байдаг. Хонидой түлэг түрэжэ байха үедэ хурьгашад хоног хоногоор ээлжээлэн нарай хурьга абана. Хэрбээ зарим үдэртэ хурьгадай олоор гарахада Святослав өөрөө хамhалсадаг. Тусхайлбал, хурьгантайгаа хаамагууд соо байлгагдаhан хонидтонь үбhэ, бүлеэн уhа асаржа үгэлсэдэг юм.

— Комсомол - залуушуулай бригада анхан байгуулхадаа, имэ амжалтатай байха гэжэ хүлеэгээгүйбди. Залуу хүбүүд, басагадта эхэ хонид дэмы даалгагдаа, абтаhан хурьгадаа бүрин бүтэнөөр түлжүүлхэhээ байха хахадыеньшье ногоон дээрэнь гаргаха юм гү гэжэ hэжэглэгшэд олон бэлэй. Мүнөө залуушуулай бригадада ондоохоноор хандадаг болоо. Имэ бригадада хурьгашанаар ажаллаха хүниие бэдэрэлтэгүй, өөhэдөөл хэлсээд, олоод лэ байдаг. Үнэн ёhодоо түрүүшүүлэй коллективтэ ажаллаха дуратайшуул олон. Имэ бригадада хурьга абагшад гол салингhаа гадуур жэлэй дүнгөөр нэмэлтэ түлбэридэ хүртэлсэнэ ха юм. hүүлэй жэлнүүдтэ совхоздомнай залуушуулайл коллективүүд шалгарна. Святослав Цыдыповтол адли эдэбхи, үүсхэлтэй, шударгы бэрхэ залуу коммунистнууд ажахыдамнай олошоржо байна, — гэжэ совхозой директор Магтан хэлээ hэн.

Залуу коммунист Святослав Дармаевич Цыдыповэй партийна даалгабаринь бага бэшэ байха. Тэрэ залуу коммунистнуудай hуралсалда эдэбхитэйгээр хабаададаг юм. Тиихэдэ залуушуулай дунда элдэб hонирхомоор удхатай хөөрэлдөө эмхидхэхэдэ, тэрэ шадамар бэрхэ.

Үбэлжэлгын эхилхэhээ урид сүлөөтэй байхадаа тэрэ үетэн нүхэдөөрөө отделениингээ комсомолшуудтай хамта уран hайханай самодеятельностиин концертдэ хабаадалсагша hэн. Тиихэдэ Святослав Цыдыпов үбэлжэлгэдэ, түл абалгада бэлдэхэ үеэр эмхидхэгдэдэг хонишодой нүхэд ёhоной шалгалтада заабол эдэбхитэй хабаададаг байха юм. Энэ шалгалтын дүнгөөр мүрысөөндэ эрхимлэhэн бригада тодоруулагдадаг. Намарhаа мүнөө хүрэтэр үнгэргэгдэhэн хэдэн шалгалтада түрүү хонишоной коллектив hайн бэлэдхэлтэй байба.

КПСС-эй XXVII съездын шиидхэбэринүүдые бодото дээрэнь сүм бэелүүлхээр түүхэтэ материалнуудыень зүбшэн хэлсэжэ байhан мүнөө үедэ Эрхирэгэй совхозой хонишод, илангаяа коммунистнууд саашадаа бэелүүлхэ зорилгонуудаа тодорхойлонхой. Ажахынгаа гол hалбаринуудые улам хүгжөөжэ, бага гаргашатайгаар ехэ продукци үйлэдбэрилжэ, hайн шанартай эдеэ хоолой зүйлнүүдые горитойхоноор абажа бэлэдхэхэ талаар совхозой Асагадай отделениин коммунистнуудай нээмэл партийна суглаан тээмэндэ боложо үнгэрөө hэн. Тэндэ залуу коммунист Святослав Цыдыпов үгэ хэлэхэдээ, бригадынгаа түйлаhан амжалта, саашанхи зорилгонууд тухай дэлгэрэнгыгээр хөөрэхэhөө, гадна, хонишодой хүдэлмэриие нарижуулан hайжаруулха, оньhожоруулха гэхэ гү, али түрүү онол аргануудые, эрдэмэй шэнэ түйлалтануудые үргэнөөр нэбтэрүүлхэ тухай hанамжаяа мэдүүлээ бэлэй. Үнэхөөроо, тус совхоздо хони үсхэбэрилхэ hалбарияа хүгжөөжэ, олзотой, ашаг үрэтэй болгохо талаар шиидхэгдээгүй асуудалнууд олон. Хурьган олоор абтанагүй. Ноохонойшье гараса hанаhанда хүрэмөөр бэшэ. Мүн гүрэндэ тушаагдаха хонидой шэгнүүр бирагэй дээшэлнэгүй. Тиимэhээ хонидой ашаг шэмые улам нэмээхын тула үүлтэр hайжаруулха хүдэлмэреэ мүнөө үеын эрилтэдэ хүрэмөөр ябуулха хэрэгтэй. Эдэ бүгэдэн хонишоной тодорхойлолтануудтайгаар хэлэлдэнэ хабаадагшадаа, hонирхоо hэн.

Даруу номгон зантай, үгэгүй Святослав тай hаяхан уулзаха...

— Оролдоhон, хүн хэзээдэшье зэргэдэ гарахал даа... хан Улаан-Үдэдэ хүр... түрүүшүүлдэ респу... нистрнүүдэй Совет... ниин зал соо ... үндэр шагнал бари... олохон залуу хони... заа hэм. Мухар-Ш... оной «Знамя Лени... зой ахалагша хо... Эрдынеев, Сэлэнгы... Тельманэй нэрэмж... зой хонишон Юрий... гэгшэдтэй хөөрэлд... даа. Юрий Цыреты... дайнгаа байра со... мэ түхеэрүүлхэ ба... гаа дуулгаа hэн. Б... үзэхэдэ, болохото... hэн. Иигэжэ шэнэ... хэрэглэжэ байхада... хогүй. Хонишодо... билшэгүй гэдэг б... хүн бүхэн хүдэлм... үрэ түйлаха, эдэб... улам хүгжөөхэ ... Мүнөө үеын эри... бшуу, — гэжэ залуу Святослав Дармае... пов хэлээ hэн.

...Үбэлэй наран о... улайржа захалба. ... зуун хойноhоо ... гаар hүрэг хони... Түрүүшын хонидой ... хэдэ, Долгоржаб ... Ким Цыденбазаро... шээриhээ бусаhан ... луулжа, уужам ... руу зэргэ оруулба... ахалагша хонишон Цыдыпов аалихан... ерэжэ, малгайнгаа... гүбижэ унагаагаад...

— Хээли ехэтэй... болошоо. Саашад... га бэлшээгээд, гэ... хал болообди. Хэж... үлүү бэлшээридэ ... хэрэггүй. Тэнхээ т... ха, тураха, — гээд ... гэшхэлээ hэн.

Вл. Ж...

Загарайн район.

ТАРГАН МЯХА — ГҮРЭНДӨӨ

«Никольский» совхозой мал адуулагшад үнгэрэгшэ табан жэлдэ дэлгэрhэн бүхэроссиин социалис мүрысөөндэ илажа, РСФСР-эй Министрнүүдэй Советдэй, ВЦСПС-эй дамжуулгын Улаан тугта хүртөө hэн.

Ажалай амжалтаар баясаhан эдэнэр байгша ондо үшөө ехэ амжалта түйлахаар зоригжонхой. Мүнөө эдэнэр гүрэндэ мяха тушааха тэдэнэй кварталайнгаа түсэбтэ даабари болзорhоонь урид дүүргэhэн тухайгаа элидхэбэ. Тиин эдэнэр кварталай даабариhаа гадуур малайнгаа шэгнүүрые 120 центнерээр үлүүлэн нэмээжэ шадаа.

Мал адуулдаг бригадануудые даадаг Бальжин Горжилов, Алла Будникова, Федора Никанчук гэгшэд малай шэгнүүрые нэмээхэ талаар баян дүй дүршэлтэй болонхой. Эдэнэрэй адуулдаг малай сүүдхын шэгнүүр 100—150 граммаар нэмэhэн байба. Иигэжэ эдэнэр тарган мяха гүрэндөө тушаажа, ажахы болон район соогоо дэлгэрhэн социалис мүрысөөндэ түрүүлхэ...

С. ТЮЛЮКИН,

Тарбагатайн район.

Тамара Сергеевна Селезнева Великие Луки хотын трикотаж хубсаhанай фабрикын уралан нэхэгшэ. КПСС-эй XXVII съездын делегат байгаа. Тэрэ 12 жэлэй даабари дүүргэхэнь.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Т. С. Селезнева.

ТАСС-ай фотохроника.

МАЛ АЖАЛ — ОНСО ШУХАЛА hАЛБ...

ФЕРМЭ ДЭЭРЭ ГЭР БҮЛӨӨРӨӨ

Азербайджанай Самед Вургунай нэрэмжэтэ совхозой ажалшад hаалиин нэгэ фермые гэр бүлын гээд нэрлэдэг. Абдуллаевтанай бүлынхид эндэ хүдэлдэг. Бүхы нэhаяа хүдөө ажахыда зорюулhан гэр бүлын аха захань болохо М. Абдуллаев бригадые толгойлдог.

300 толгой үнеэдтэй фермые хангаха тухай хэлсээнэй Абдуллаевтанай болон совхозой дирекциин хоорондо баталагдаhан сагhаа хойшо жэлhээ үлүүтэй саг үнгэрөө. Тус хэлсээнэй ёhоор ажахы фермые үбhэ тэжээлээр, техникээр хангадаг. Малшадта ажаллаха ба ажаhууха зохид hайн эрхэ байдал байгуулагданхай, гэр барижа үгтэнхэй. Гэр бүлын бригада үнеэн бүриhөө жэлдээ 2500 килограммhаа бага бэшэ hү haaxa уялга абанхай. Хэрбээ бүри үндэр дүнгүүдэй түйлагдаа hаань, ажахы түсэбhөө гадуур абтаhан продукциин түлөө хубиин секторто тогтоогдоhон сэнгүүдээр түлэхэ юм. Энэнь ажалай эсэсэй үрэ дүнгүүдэй түлөө малшадай харюусалгые ба материальна урмашалгые дээшэлүүлнэ.

Дашкесан,
Азербайджанай ССР.

ХОНИ hҮРЭГЫНЬ ОЛОШОРНО

Дагестанай хонишод хэдэн зуугаад мянган хурьгадые абажа амжаба. Зунай бэлшээридэ гаргагдаха болотороо эдэ хурьгад яhала боргожожо, томонууд болохо ёhотой.

Холын бэлшээридэ оршодог фермэнүүдэй дэргэдэ тэжээлэй бата бааза байгуулагдадаг юм. Фермэнүүдэй дэргэдэ ногоо барижа ургуулагдадаг. Хизаарай далай шадарай районуудта хонидые шахан таргалуулха комплекснууд хүдэлдэг. Тэндэ хонидой хойноhоо харууhалха бүхы хүдэлмэри оньhожоруулагданхай. Юрын фермэнүүдэйхидэ орходоо эндэхи хонид хоёр дахин түргөөр таргалдаг, ноохон ехээр хайшалагдадаг.

Мүнөө жэлдэ Дагестанай хонишод 6,4 мянганhаа бага бэшэ тонно ноохо гүрэндэ худалдаха гэжэ шиидэнхэй.

Махачкала.

АЛМАЛТАТАЙ РАЦИОНООР

Запорожско областиин Пологовско районой малшад тэжээлэй рационоо шэмэтэй hайн зүйлнүүдые хэрэглэжэ, ... байhан гахайнуудай шэгнүүрые ... мэдэг, ороохо таряанай зүйл... мадаг болонхой.

Энээнэй урда тээ малай ра... түлэб ороохо таряанай зүйлн... байгаа. Мүнөө тэрэнэй орондо ... хүрэтэр холимол силос, корне... нэй, горохой ба ногооной гур... дэдэг болоо. Иигэжэ тэжээхэд... рэсэ hайн байна гэжэ бодото ба... лаа. Гахайнуудай шэгнүүршье түр... Имэ рационууд ороохо таря... мана бэшэ, харин гахай шахан ... болзорые 2—3 hараар хорооход... но.

Запорожско областиин оло... нүүдтэ имэ рацион хэрэглэд... байнхай. Энэнь 12 мянган тонно... ха абахада хүрэхэ хэмжээнэй ... ряанай зүйлнүүдые жэл бүри ... олгоно.

Запорожи.

АШАГ ҮРЭНЬ ДЭЭШЭ...

Астраханиин целлюлозо-кар... бинадта аграрна цехые шэнэд... гэдэ хэгдэhэн гаргаша өөрыгө... харюулаа.

Предприятиин хамhабарин ... рэг үнеэдые шэнэлhэн байгаа. ... гоор hайн үүлтэрэй гунжадые ... абаад, тэдэнэрhээ түл абаhан ... hү hаалинь 1,5 дахин дээшэл... дээрэ үнеэ haaxa УДС-3 түхэлэй ... оньhожоруулагдамал цех бии... ажалай бүтээсэ дээшэлээ.

hэльбэн шэнэдхэhэнэй ашаар ... ашаг үрэнь нилээд ехэ боло... жэлдэ түсэбhөө гадуур 7 мянга... ашаг олзо абтаа. Мүнөө тус ц... hаадые, хүдэлмэришэдэй стол... бинадай профилакториие hүөөр ... сүм хангана.

Астраханиин бусадшье пред... та хамhабариин хүдөө ажахы... рүү арганууд нэбтэрүүлэгдэн... байгша ондо нёдондо жэлэйхи... ажалай продукци үйлэдбэрил... на.

Астрахань.

(ТАСС).

ЗОНОЙ ЭДЬХЭЛ ХАНААНА

...сана Кабанскын соёлой-спортын ... бии боложо за... Мүнөө тэндэ ... комплекс: Кабан... Селенгинск... Бабушкинда хү... ябуулжа байнхай. ...соогоо түрүүшүү... шэнэ түхэл янза ... эзэлһэн кабан... талаар горитой ... болонхой.

...Кабанскын райондо ...спортын комплекснуу... болон тэдэнэй ... ябуулха асуудал... ...практикум бо... Кабанскын, ... Түнхэнэй, Ахын ... түрүүлэгшэнэр, тэ... КПСС-эй райкомуу... ...талай хүдэлмэ... секретарьнар, про... агитациин таһа... ...нар, райгүйсэд... ...түрүүлэгшэнэрэй ор... соёлой таһагуудые ... спорткомитедүү... ...нэр хабаадаһан

...комой соёлой та... Л. Ч. Нимаева се... ...гээ, Партиин Ка... ...комой нэгэдэхи ... И. Канибалоцкий ... районойнгоо

нөө имагтал соёл-гэгээрэлэй бэшэ, харин спортынишье хэрэгсэлнүүдые худалдажа абадаг болоо. Эндэ табятай байдаг бильярдын, теннисэй хоёр-хоёр столой дэргэдэ наадаха дуратайшуул ямаршье сагта, илангаяа үдэшэндөө таһардаггүй.

Үшөө нэгэ иимэ жэшээ. Семинарта хабаадагшад ДОСААФ-ай районно эмхиин сагаалсын түхеэрэлгые хараа һэн. Тэндэ мэргэн буудалгаар һорилгонууд, мүрысөөнүүд болодог байна. Илангаяа залуушуул иимэ мүрысөөнүүдтэ дуратайгаар хабаадана. Энэньшье гайхалтай бэшэ. Юундэб гэхэдэ, оборонно хүдэлмэри хаа хаанагүй һайнаар ябуулагдаха ёһотой ха юм. Тиимэһээ арсаха зон байдаггүй. Тиигээдшье имагтал үйлэдбэреэ харадаг хуушан заншалаа орхижо, хүн зонойнгоо сүлөө сагаа үнгэргэлгэдэ анхаралаа ехээр хандуулдаг байхаар ажахын хүтэлбэрилэгшэдые һургаха хэрэгтэй соёлой-спортын комплекс энэ талаар мүн лэ һайн арга боломжонуудые олгоно, гэжэ Кабанскын райгүйсэдкомой түрүүлэгшын орлогшо А. А. Попов хөөрэнэ.

Гэбэшье спорт хүгжөөхэ талаар хэрэглэгдээгүй нөөсэнүүд Кабанскда олон. Районой түбэй стадион гэжэ нэрлэмээр түхеэрэлгэ эндэ мүнөө болотор үгы. Тиимэ нэрэтэй байхаар газартань шорой обоо-собоо ехээр асаржа адханхай харагдана. Зундаа эндэ һэльбэн шэнэлэлгын гэхэ гү, али үнэндөө шэнэ барилгын хүдэлмэри эхилхэ хараатай юм хаш.

Соёл-гэгээрэлэй зургаануудай арга боломжонуудые яагаад эндэ хэрэглэдэгыень районой түбэй соёлой байшангай жэшээ дээрэһээ харагдана. Арадай театрай, духовой оркестрэй, дуунай-инструментальна ансамблиин репетицинүүдтэ орожо гараабди. Тэмдэглэхэ юумэн гэхэдэ, эдэ коллективүүдэй тус бүридэнь хоёр-гурбан бүлэгүүд ородог юм байна. Энээнэй ашаар хүдэлмэрээ үг залгамжалан хүгжөөхэ, олон зониие хабаадуулха арга олдоно ха юм.

Соёлой-спортын комплексдо һуралсалай эмхи зургаанууд, Пионернүүдэй байшан гэхэ мэтэ орохол ёһоороо ёроно. Юрэдөө, соёл-гэгээрэлэй хүдэлмэри гол түлэбөөрөө залуу үетэнэй эрилтэ хэрэглэмжэнүүдтэ шэглүүлэгдэнхэй байха зэргэтэй бшуу. Кабанскын районой Пионернүүдэй байшан энэ талаар горитой ехэ хүдэлмэри ябуулна гэжэ ойлгообди. Эндэхи 27 кружогто 640-өөд үхибүүд ябадаг. Дүтын тосхон, һууринуудта үшөө филиалнуудынь бии.

Хүүгэдэй һайн дуратай «Чебурашка» гэһэн кружогые В. В. Даншаева хүтэлбэрилдэг юм. Ерэхэдэмнай, хэшээлынь һаяшаг дүүрэнхэй байба. Теэд гурбан үхибүүдынь үшөөл түлэг ажаллажа байна. 1-дэхи классай Алеша Борисов арһаар, бүдэй үртэһөөр, шэл шагта, зэд проволокоор баабгай хэнэ. Хажуудань үһөөэ аятайханаар гүрэнхэй нэгэ басаган папка сооһоо саарһануудые гаргаад, юушьеб зурана. «Энэ манай кружогой эгээл эдэбхитэй гэшүүдэй нэгэн Горькова Наташа гээшэ. Хоёрдохи класста һурадаг аад, манһаа гадна үшөө хүгжэмэй һургуулида һурадаг юм», — гэжэ хүтэлбэрилэгшэ В. В. Даншаева хөөрэнэ.

Пионернүүдэй байшан тон уйтан. Һаяхан хүүгэдэй саадай хуушан гэрые тэдээндэ үгөө. Тэрэнь бүри урда зуун жэлдэ баригдаһан Кабанск һууринай түрүүшын һургуулиин байшан байһан гэнэ.

Теэд иимэшье эрхэ байдалда хүдэлмэрилэгшэдэйнь бишыхан таһалгануудые соогоо үхибүүдтээ багтажа ядан байжа, хүдэлмэреэ муу бэшээр ябуулдагыень тэмдэглэмээр.

Соёлой-спортын комплекс районой түб һууринай улаан булангуудые хэрэглэхэ талаар горитой оролдолго гаргаа. Таһалга, талмайнуудай дуталдажа байхада, тэдэниие дүүрэн хүсэндэнь хэрэглэхэ гээшэ тон туһатай. Мүнөө соёлой-спортын комплексдо ородог ямар нэгэ предприятиин улаан булангай дэргэдэ хэмжээ ябуулгануудай үнгэрхэдэ, бусадшье предприятинуудта ажалладаг хүн зон орохо эрхэтэй болонхой. Мүн тэдэнэй тус бүридэнь ямаршьеб нэгэ кружок, һайн дуранай нэгэдэл хүдэлдэг гээшэ.

Семинарай болоһон үдэр Кабанскын үрэ жэмэс, овощ болбосоруулгын заводой улаан буланда «Хозяюшка» гэжэ нэгэдэлэй хэшээлдэ районой ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалгын управлениин ательегэй хүдэлмэрилэгшэд ерэжэ, 1986 оной хабар-зунай моодо тухай хөөрөөд, оёһон шэнэ түхэлэй хубсаһаа үмдэжэ харуулба.

Селенгинскын соёлой-спортын комплексын байгуулагдаһаар хоёр жэл үнгэрөө. Районой түб һууринайхида орходоо, тэрэнэй материальна бааза һураггүй һайн. Поссоветэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ, соёлой-спортын комплексын хүдэлмэриие ударидаха координационно соведэй түрүүлэгшэ О. М. Татаринов, Соёлой ордоной директор П. Н. Заболотный, спортын комплексын директор С. М. Дорожков гэгшэд эрхилдэг хүдэлмэри тухайгаа семинарта хабаадагшадта дэлгэрэнгыгээр хөөрэжэ үгөө, һонирхомоор, хужарламаар зүйлнүүд олон. Үглөөнһөө үдэшэ болотор соёлой болон Спортын ордон соо хүн зон таһардаггүй. Гансал нэгэ баримта дурдая. Эндэ байгуулагдаһан аэробикын 14 кружогто 600 гаран хүн ябадаг байха юм. Мүн санашанай үдэр, спортивна бүлэнэрэй үдэр гэхэ мэтэ хэмжээ ябуулгануудтань поселогой дүн хамта 4,5 мянган хүн хабаададаг байна.

Тус комплексдошье шиидхэгдээгүй асуудалнууд бии. Зарим предприятинуудай хүтэлбэрилэгшэд хамтын жасада оруулха мүнгөө дурата дурагүйгөөр үгэдэг. Тиихэдэнь комплексын совет тэдээндэ нүлөө үзүүлхээр хэмжээнүүдые абаха эрхэгүй байшадаг. Селенгинскын соёлой болон Спортын ордондо баянист үгы. Бусадшье мэргэжэлтэд дуталдадаг. Ушарынь юуб гэхэдэ, целлюлозо-картоной комбинат соёлшодые байрануудаар хүсэд ханганагүй ха юм.

Иимэ эрхэ байдалда уран һайханай коллективүүд хүдэлмэреэ һайнаар ябуулха аргагүйдэнэ. Жэшээнь, семинарай түгэсхэлдэ Селенгинскын Соёлой ордоной коллективүүдэй харуулһан концерт һанаһанда хүрөөгүй.

Материальна бааза һулатайшье байгаад, соёлой-спортын компелкснууд хүдэлмэреэ һайнаар эмхидхэхэ аргатай гэжэ кабанскынхидай дүй дүршэл гэршэлнэ. Теэд энэ талаар һайншье байдалтай газарнуудта шиидхэхээр асуудалнууд үсөөн бэшэ.

«Нютаг нютагай экономическа ба социальна комплексно хүгжэлтые хангалгада, нютагай удха шанартай зорилгонуудые бэеэ даагаад шиидхэлгэдэ, тэдэнэй харьяата эмхи зургаануудай ажал ябуулгые тааралдуулга ба хиналтада нютагай Соведүүдэй үүргэ саашадаашье дээшэлхэ», — гэжэ КПСС-эй XXVII съезд дээрэ баталагдаһан партиин Программын шэнэ найруулга соо бэшээтэй. Энээнһээ уламжалан, гансашье Кабанскын бэшэ, харин бусадшье районуудай партийна, совет, ажахын органууд соёлой-спортын комплекснуудай хүдэлмэридэ бүри ехэ анхаралаа хандуулха уялгатай. Юундэб гэхэдэ, хүн гээшэмнай саг соогоо амаржа, сэнгэжэ, сэдьхэлээ ханаагүй һаа, үйлэдбэри дээрээшье хүсэд оролдожо, ажаллахагүй байна бшуу.

Н. БАДМАРИНЧИНОВ,
манай корр.

ҺУРГУУЛИИН РЕФОРМЫЕ БЭЕЛҮҮЛНЭБДИ

БУРЯАД ХЭЛЭ ШУДАЛХА

Партиин XXVII съезд дээрэ баталагдаһан КПСС-эй Программын шэнэ найруулгын «Социалис нацинуудай, үндэһэ яһатанай саашадаа урган һалбаралга, ойро дүтэ боллого» гэһэн бүлэг соо иигэжэ онсологдонхой: «...**түрэлхи хэлэнэй һаадгүйгөөр хүгжэхэ ба СССР-эй бүхы эрхэтэдэй адли тэгшэ эрхэтэйгөөр тэрэнээ хэрэглэхэ ябадал саашадаашье хангагдажа байха».** Ороноймнай республикануудта, тэрэ тоодо Буряадташье түрэл хэлэеэ хэрэглэхэ эрхэ хадаа ленинскэ национальна политикын аша туһаар хангагдажа байдаг гэжэ мэдээжэ.

Манай республикын хэдэн мянгаад һурагшад, илангаяа хүдөө нютагуудаи эдиршүүл түрэлхи хэлэеэ дуратайгаар шудалжа байдаг. Мандаород хэлэн хоёрдохи түрэл хэлэмнай болонхой гээшэ ааб даа. Ондоогоор хэлэбэл, билингвизм республика соомнай үргэнөөр дэлгэрэнхэй. Гадна үхибүүд ямар нэгэн хари хэлэ шудалалсана.

Гэхэтэй хамта городуудта, илангаяа Улаан-Үдэдэ ажаһуудаг буряад үхибүүдород хэлэ эрхимээр мэдэдэг, англи гү, али ямар нэгэн хари хэлэн дээрэ муу бэшээр дүүгардаг аад, түрэлхи хэлэеэ муугаар гү, али огто мэдэдэггүй байна бшуу. Энэ һайн үзэгдэл бэшэ!

Энэ ямар түрэлхидэйшье, арадай гэгээрэлэй зургаануудай хүтэлбэрилэгшэдэйшье һанаа зобоохо ёһоороо зобооһон байна. Тиигэжэ Улаан-Үдын зарим һургуулинуудта буряад литературна хэлэнэй хэшээл үнгэргэгдэдэг болоо һэн. Мүнөө үедэ арба гаран тиимэ һургуули тоологдоно.

Буряад хэлэнэй хэшээл үнгэргэжэ эхилхэһээ урид бэлэдхэлэй горитой хүдэлмэри ябуулагдаа гэжэ тэмдэглэхэ шухала. Нэн түрүүн һурагшадай ба түрэлхидэй дунда һуралга хэгдээ. Тиигэжэ буряад хэлэ шудалха дуратайшуулай угаа олон байһаниинь элирүүлэгдэһэн байна. Жэшээнь, Улаан-Үдэдэ 2000 гаран һурагшад түрэлхи хэлэеэ үзэхэ дураяа мэдүүлээ һэн.

Илангаяа Октябрьска районой һургуулинуудта тиимэшүүл олон. Жэшээнь, гансахан 19-дэхи һургуулида 320 буряад үхибүүд һурана. Тэдэ барандаа түрэлхи хэлэеэ үзэхэ дуратай байгаа. Зүгөөр ахалагша классуудта гол шухала энэ асуудал даб дээрээ шиидхэгдээдүй. Юундэб гэхэдэ, һуралсалай программаар хараалагдаагүй байгаа ха юм. Тиигэдшье нэгэдэхи класһаа оройдоо буряад хэлэ шудалаагүй һурагшадые түрэлхи хэлэндэнь яагаад һургаха тухай методикошье зохёогдоогүй, багшанаршье дуталдаха байгаа.

Тиимэһээ литературна буряад хэлэнэй хэшээл хэхын тула 19-дэхи һургуулиин ондо ондоо 1-дэхи классуудай һурагшадһаа хоёр бүлэг эмхидхэгдээ. РСФСР-эй Гэгээрэлэй министерствын национальна һургуулинуудай эрдэм-шэнжэлгын институдай Буряадай филиалай научна хүдэлмэрилэгшэ Д. Д. Ошоров, мүн СССР-эй Наукануудай академиин Сибириин отделениин Буряадай филиалай ниитын институдай научна хүдэлмэрилэгшэ Л. Б. Бадмаева гэгшэд тусхай программа зохёогоо.

Тиигэжэ 19-дэхи һургуулида 65 һурагшад энэ программаар буряад хэлэ шудална. Багша М. Г. Бадмаева тэндэ буряад хэлэ заажа байдаг.

Нэгэтэ бидэ нэгэ хэшээлдэнь орообди. Хэшээлэй темэ хадаа зэрлиг амитадай нэрэнүүд. Багша зурагуудые самбарта үлгэбэ. Түрүүн ородоор, һүүлдэнь буряадаар асуудал табигдана:

— Энэ ямар амитан бэ?

— Үнэгэн гү? Үнэгэн ямар байдаг бэ?

Багашуул эдэбхитэйгээр гараа үргэнэ. Түрэлхи хэлэн дээрэ багшадаа хоёршье үгэ хэлэхээ хүсэнэ бшуу. Үхибүүн бүхэн эхэ, эсэгынгээ нютагай хэлэн дээрэ амитадые нэрлэнэ. Амитадай нэрэнүүдэй зүбөөр нэрлэгдэһые Мэдэгма Гончиковна тэмдэглээд, литературна хэлэн дээрэ ямараар хэлэгдэдэгые онсо тэмдэглэн дэбтэржэ, үхибүүдтэ хадуулгана.

Үхибүүд багшаяа анхаралтайгаар шагнана, үгэнүүдые һайнаар хадуужа абана гэжэ мэдэхээр байгаа һэн. Нэгэдэхи классай һурагшадай олонхи түрэлхидэй Эрхүүгэй, Шэтын областьнуудһаа, республикынгаа элдэб районуудһаа гарбалтай һэн хойно хүүгэд имагтал нютаг хэлэнэй үгэнүүдые бэшэ, харин литературна хэлэнэй үгэнүүдые зүбөөр үгүүлжэ һурана, мартахагүйгөөр хадуужа абана гэжэ онсолхо шухала. Жэшээнь, Гриша Заяханов **сонхо гэхын оронда шагаабар, һургуули гэхын оронда школа гэжэ байхаяа болихо байха.**

Харин буряадаар нэгэшье үгэ мэдэхэгүй байһан Лена Васильевагай, Матвей Муруевай, Бата Занабадаровай, Максим Харлуковой словарна нөөсэ хэшээлһээ хэшээлдэ «зузаарна».

— Би «сайн байна», «сай» — эдэ хоёрхон үгэ мэдэдэг байгааб, — гэжэ Саша Соктуев манда хэлээ һэн.

Үбэлэй амаралтын үедэ үхибүүд хүдөө нютаг ошожо, төөдэйнэртөө, таабайнартаа айлшалхадаа, тэдэнтэеэ буряадаар хөөрэлдэжэ баярлуулаа бэзэ гэжэ һанагдана.

Өөрынгөө бүлэ тухай Аюр Цыбиков зохидоор хөөрэнэ. Энэ хүбүүн юундэ анхаралыемнай татааб гэхэдэ, ородоортшье, буряадаартшье һайнаар дуугарна. Бүлэ соогоо буряадаар хөөрэлдэдэг байһаниинь һайшаалтай. Сережа Айдаев, Люда Хамагаева, Эржена Батуева болон бусад үхибүүд хэшээлэй хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадана.

Хэшээлэй ябаса эхинһээ һүүл хүрэтэрөө эршэтэй байгаа. Үхибүүдэй хэшээлдээ дуратай, һонюуша байһаниинь манииие баясуулаа. Энэнь Мэдэгма Гончиковнагай аша гээшэ ааб даа. Һуралсалай жэлэй эхинһээ — богонихон болзор соо багша үхибүүдые һургажа, «Һургуули», «Минии бүлэ», «Жэлэй дүрбэн саг», «Минии нүхэр», «Зэрлиг ба гэрэй амитад», «Манай класс» гэһэн темэнүүдээр ядамаггүй хөөрэлдэжэ шадаха болгоо бшуу. Тиихэдээ хамарай, хэлэнэй узуурай хашалган абянуудые зүбөөр үгүүлхэ хэрэгтэ багша онсо анхарал хандуулаа.

Хэшээлэй һүүлээр үхибүүдтэй хөөрэлдэхэдөө, тэдэнэр дуратайгаар һурана, эсэхэгүй гэжэ ойлгоо һэмди. Гурбадахи четвертьдэ тэдэнэр түрэлхи хэлэнэйнгээ үзэглэл үзэжэ гараа.

Олохон һургуулинуудай нэгэдэхи классуудай һурагшад энэ талаар түрүүшын алхам хээ гээшэ. Тэрэ алхамынь саашадаашье амжалтатай байг лэ!

Т. ШОБОНОВА.

«ИЛАЛТА ТЭЭШЭ ЗАМ»

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнда совет арадай харуулһан баатаршалгада литература болон искусствын эрхим бүтээлнүүд зорюулагданхай. Имагтал Агуухэ Илалтын 40 жэлэй ойн хүндэлэлдэ аяар 90 миллион экземпляр ниитэ тиражтай 1500 гаран янза бүрин ном орон соомнай хэблэгдээ. Эдэ хадаа совет суута полководецууд Г. К. Жуков, К. К. Рокоссовский, И. С. Конев гэгшэдэй мемуарнууд, хэдэн үе уншагшадта һайн мэдээжэ уран зохёолшод А. Толстойн, М. Шолоховой, К. Симоновэй, И. Эренбургын бүтээлнүүд, тэрэшэлэн энциклопединүүд, документнүүдэй суглуулбаринууд барлагдаһан байна.

Эдэ зохёол, бүтээлнүүдые олониитэдэ хүргэлгэ хадаа ном дэлгэрүүлэн тараадаг эмхи зургаануудай хүндэтэ уялга гээшэ. Ушар тиимэһээ ажалшадые, илангаяа залуушуулые сэрэгэй-патриотическа, интернациональна талаар хүмүүжүүлгые һайжаруулха, Агуухэ Илалтада зорюулагдан хэблэгдэһэн литературые дэлгэрүүлхэ зорилготойгоор уншагшадай республиканска «Илалта тээшэ зам» гэһэн конференци үнгэргэхэ тухай тогтоол абтаба. Буряадай АССР-эй Соёлой министерство, Хэблэлэй, полиграфиин ба номой худалдаанай гүрэнэй комитедэй, Телевидени болон радио-дамжуулгын гүрэнэй комитедэй коллективүүдэй, республикын Уран зохёолшодой холбооной правлениин, «Знание» болон номдо дуратайшуулай бүлгэмэй правленинүүдэй хамтын шиидхэбэреэр тус тогтоол баталагдаһан байна. Конференциин республиканска эмхидхэлэй комитет байгуулагдаа. Ном дэлгэрүүлхэ талаар түсэбүүд зохёогдоод, бэелүүлэгдэжэ эхилээ.

Республикымнай олонхи районуудта уншагшадай конференцинүүд баяр ёһололой оршон байдалда нээгдэһэн байна. Тэндэ дайнай ба ажалай ветеранууд уригдаа. Жэшээлхэдэ, Зэдын районой түб Петропавловка һууринда дайнай ветеранууд И. И. Хороших, М. П. Татарников, Д. М. Григорьев, бусад уншагшад конференцидэ хабаадалсаа. Үдэшые хүтэлэгшэд Е. Ш. Гармаева, А. С. Молонова гэгшэд ехэ һонин онол аргануудые хэрэглэһэн байна. Тэндэ ерэһэн бүхы ветерануудта Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай орденууд барюулагдаа. Библиотекарь Е. А. Брыковагай шэнэ номууд тухай хөөрэһэнэй удаа ехэ концерт харуулагдаһан байна.

Агуухэ Илалтын 40 жэлэй ойдо бэлдэлгын болон һайндэрлэлгын үедэ ажалшадые сэрэгэй-патриотическа талаар хүмүүжүүлгын дүй дүршэлтэй болоһон ниитын библиотекэнүүд уншагшадай конференцинүүдые үнгэргэхэ түбүүд болобо. Тэрэниие эмхидхэлгэдэ элдэб янзын онол аргanууд хэрэглэгдэнэ. Энэ хадаа дайнай ба ажалай ветерануудтай, уран зохёолшодтой уулзалга, литературно-хүгжэмэй үдэшэ, номуудые зүбшэн хэлсэлгэ, үгэ буляалдаан, номуудай яармаг, конкурс гэхэ мэтэ. Хориин, Хэжэнгын, Бэшүүрэй түбэй библиотечнэ системэнүүд газетын редакцинуудтай суг районойнгоо газетэнүүдэй хуудаһанууд дээрэ «Ветеранууд дурсана», «Илалта тээшэ зам» гэһэн уншагшадай заочно конференцинүүдые эмхидхэбэ.

Яруунын райондо «Илалта тээшэ зам» гэһэн конференци К. Симоновэй зохёохы ажал ябуулгада зорюулагдаһан арбан хоногоор эхилһэн байна. Ажалша коллективүүдтэ, һургуулинуудта библиотекэнүүд болон клубуудта поэзиин үдэшэнүүд, «Живые и мертвые» гэжэ романаар конференцинүүд, шүлэг уншагшадай ба зураг зураха дуратайшуулай конкурснууд болоо. Мүнөө районой комсомолой организацинуудай дунда Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнда зорюулагдаһан литературно-хүгжэмэй эрхим найруулгын түлөө конкурс үнгэргэгдэжэ байна.

Хориин, Зэдын, Мухар-Шэбэрэй районуудай, Улаан-Үдэ хотын библиотекэнүүдэй «Подвиг», «Собеседник», «Залуу сэрэгшын клуб», «Время» гэжэ нэрлэгдэһэн залуушуулай клубууд хүдэлһөөр. Буряадай номой хэблэлээр гараһан олон ном залуушуулай һайшаалда хүртэнэ гэжэ тэмдэглэмээр. Жэшээнь, Ц-Ж. Жимбиевэй «Гал могой жэл», Б. Ябжановай «Үдэшэлгэ», С. Хандажаповай «Морёор дабагдаһан зам», А. Бальбуров, Д. Хилтухин хоёрой «Ажаһуухые захирнаб» гэхэ мэтэнүүд.

Уншагшадай «Илалта тээшэ зам» гэжэ конференци үргэлжэл байна. Энэ һонин хэмжээ ябуулгада хабаадалсахыетнай бүхы уншагшадые урикабди.

Р. ХАМАГАНОВА,
М. Горькиин нэрэмжэтэ республиканска библиотекын секторые даагша.

БОЛГАРИ. Энэ ороной нилээд урданай ба томо хотонуудай нэгэн Пловдив уласхоорондын аяншалагшадай халуун анхарал татадаг.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Пловдивой юрэнхы түхэл шэнжэ.
ТАСС-ай фотохронико.

Социалис оронуудаар

ХАНОЙ. КПСС-эй XXVII съездын түүхэтэ шиидхэбэринүүд гансашье Советскэ Союзда бэшэ, харин бүхы дэлхэйдэ айхабтар ехэ удха шанартай юм гээд Вьетнамай ниислэл хотын олониитын хэдэн эмхинүүдэй үүсхэлээр үнгэргэгдэһэн олониитын суглаанда хабаадагшад үндэр сэгнэлтэ үгэһэн байна. Социально-экономическа хүгжэлтын эршые хурдадхаха талаар съездын найруулһан хараа шэглэлэй шухала байһые митинг дээрэ үгэ хэлэгшэд онсолон зааба. Энэ хараа шугам болбол бүхы партиин ба олониитэдэ ажалшадай хамтын зохёохы ябуулгын үрэ дүн, социалис байгуулалтын теори ба бодото байдалые зохёон хараалалгада оруулагдаһан үнэтэй сэнтэй хубита мүн болоно. Эб найрамдалай болон арадуудай аюулгүй байдалай бата түшэг тулгууринь болодог, термоядерна һүйдхэлэй аюулые зайсуулан сарахын, ерээдүйн үетэнэй зол жаргалай түлөө эсэшэ сусашагүйгөөр тэмсэдэг КПСС-эй болон Совет гүрэнэй эб найрамдалта гадаадын политическэ хараа шугамые Вьетнамай олониитэ гүйсэд дэмжэнэ.

БЕРЛИН. Эдэ үдэрнүүдтэ Германиин Демократическа Республикада эдиршүүлдэ зорюулгын һайндэрнүүд боложо эхилээ. Мүнөө жэлдэ наймадахи класс дүүргэһэн 220 мянга шахуу һурагшад бэеэ даанхай байдалда орохо юм. Эб найрамдалай болон социализмын хэрэгтэ бүхы эрдэм мэдэсэеэ, дүй дүршэлөө зорюулхабди гэжэ тэдэнэр баярай оршон байдалда тангариглаба. 2000 он болотор ядерна зэбсэг хэрэгсэлнүүдһээ хүн түрэлтэниие абархые хараалһан совет дурадхалнуудай зүблэхэ зүйлдэ табигдажа байхада, тэдэниие бэелүүлгэдэ бүхы хэмжээгээр туһалха гээшэ залуушуулай гол зорилго мүн.

БУДАПЕШТ. Орошхаза хотын шэлэй заводой продукци республикын бүхы барилганuудта хэрэглэгдэдэг. Тус предприяти эрхим шанартай шэлээр оронойнгоо хэрэглэмжэнүүдые сүм хангадаг. Тэндэ үдэр бүри 35 мянга гаран дүрбэлжэн метр шэл үйлэдбэрилэгдэдэг.

Мүнөө үедэ заводой тамгатай продукци дэлхэйн 26 орондо худалдаа наймаанда эльгээгдэдэг. СЭВ-эй гэшүүн-оронуудай захилшадта, тэрэ тоодо Советскэ Союзда ехэ хэмжээнэй шэл эльгээгдэдэг. Предприятиин коллектив хэдэн жэлэй туршада һалбариин социалис мүрысөөндэ эрхимлэжэ ябана.

СОФИ. Худалдан абагшадай эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые шэнжэлхэ, залуушуулай спортивна хубсаһанай шэнэ моодо зохёохо зорилгоёо Элхово хотын шэнэ эд бараанай болон моодын «Невен» гэһэн түб амжалтатайгаар шиидхэнэ. 200 шахуу хүнһөө бүридэдэг тэрэнэй багахан коллектив моодно хубсаһа хунарай шэнэ түхэл янзануудые зохёожо, тэрээгээрнь хубсаһа хунар үсөөн тоотойгоор оёгдодог. Тэдэниие магазинуудта табижа, худалдан абагшадай эрилтэ мэдэһэнэй һүүлээр тэдэниие олоор үйлэдбэрилхэ гэжэ ороной оёдолой томо предприятинуудта дурадхагдаа. Залуушуулда зорюулагдаһан шэнэ моодын хубсаһа хунар һаяхан магазинуудта эльгээгдээ.

БАХАРЕСТ. Румыниин ниислэлэй хүн зоной хахад хубинь гэхэ гү, али 1 миллион пассажир Бухарестын ниитын транспортаар үдэр бүри ябадаг.

Һүүлэй үедэ городой транспортын зүйлнүүд нилээд олошороо. Жэшээнь, совет мэргэжэлтэдэй туһаламжаар ниислэл хотодо баригдажа байһан метрополитенэй хоёрдохи линии ашаглалгада оруулагдаа. Трамвайн болон троллейбусэй шэнэ лининүүд, автобусуудай шэнэ маршрудууд нээгдээ.

Бухарестын муниципальна арадай соведэй үүсхэлээр ниислэл хотын бүхы предприятинууд, эмхи зургаануудта городой транспортын хүдэлмэриие һайжаруулха талаар олониитын һанамжануудые мэдэжэ абаха ябуулга эхилээ.

(ТАСС).

Дэлхэйн һонин хуудаһаа — ТАСС — АПН

ПОРП-ын съездэдэ бэлэдхэнэ

...ВАРШАВА. ПОРП-ын ...съездэ бэлэдхэлэй үедэ ...партийна организацинуудай ...коммунистнуудтай ...үргэнөөр үн... Эдэ хөөрэлдөө... ...үедэ болохоёо бай... ...хуралдаанда ...документнүүд, ...зэргэнүүдые нягта... ...гсааха, Польшодо ...туйлалтануу... ...хүмүүжүүлхэ талаар ...гэшүүн бүхэнэй бэелүүлхэ зорилгонууд, ороной политическэ-экономическа хүгжэлтын үндэһэн асуудалнууд хэлсэгдэнэ.

ПОРП-ын ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь, ПНР-эй Гүрэнэй Соведэй Түрүүлэгшэ В. Ярузельский эрхим шанартай булад хайлуулдаг ниислэл хотын «Варшава» гэжэ заводой түмэр хабтайлгалгын ба шудхалаагай цехүүдэй коммунистнуудтай уулзаба. Предприятиин ветерануудтай, бусад хүдэлмэрилэгшэдтэй хөөрэлдэхэдөө, тэрэ ПОРП-ын IX съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлгэдэ онсо анхаралаа хандуулһан байгаа. Ороной ниитэ-экономическа байдалай асуудалнууд, нэн түрүүн тэрэниие һайжаруулха харгы замууд зүбшэн хэлсэгдэбэ.

Партиин X съездһээ ехэ юумэ хүлеэнэбди. Олон сасан турша соо үргэлжэлһэн хөөрэлдөөнэй үедэ В. Ярузельский ажалшадай асуудалнуудта харюусаха зуураа, ПОРП-ын X съезддэ бэлэдхэлэй үедэ хараада абтаха үнэтэ шухаг ажаглалтануудые, дурадхалнуудые оруулһанайнь түлөө тэдэнэртэ баяр баясхалан хүргэбэ.

РЕВОЛЮЦИОННО СОВЕДЭЙ СЕССИ

КАБУЛ. НДПА-гай ЦК-гай Генеральна секретарь, ДРА-гай Революционно Соведэй Түрүүлэгшэ Б. Кармаль ДРА-гай Революционно Соведэй эндэ болоһон сесси дээрэ түгэсхэлэй үгэ хэлэхэдээ, үнгэрһэн жэлдэ республикын хүгжэлтын дүнгүүд тухай дэлгэрэнгыгээр тогтожо хэлэбэ.

Уласхоорондын империализм болон хархис хүсэнүүдэй үүдхэһэн соносхогдоогүй дайн байлдаанай хүндэ хүшэр эрхэ байдалда Афганистанай арад ехэ амжалтануудые туйлаба гэжэ тэрэ тэмдэглээ. Хүн зоной һуудал байдал һайжаруулха талаар ехэ амжалта туйлаһан экономикодо, социальна ажабайдалда бүришье ехэ амжалтанууд туйлагдаһан байна. Национальна бүхы продукциин хэмжээн 1978 оной үрэ дүнгүүдһээ 6,2 процентээр, харин национальна доход 5,5 процентээр ургаа.

Гэхэтэй хамта Афганистанай хүтэлбэрилэгшэ социально-экономическа хүгжэлтын түсэбүүдые бэелүүлхэ талаар ушарһан дутуу дундануудые онсолон зааба. Гадаадаһаа ээрхэг түрэмхэй ябуулгануудай гаргагдахада, орон доторхи байдалнаи бүри хүндэ хүшэр болоно, мэргэжэлтэй кадрнууд дуталдана, юрэнхы дээрээ һуудал байдалнай үшөөл хүшэр хүндэ байһаар.

Байгша он үндэһэн хубилалтын жэл, хурдан түргэн хүгжэлтын жэл болохо ёһотой гэжэ Б. Кармаль үгынгөө түгэсхэлдэ хэлэбэ. Имагтал али бүхы талаарнь эршэдхэһэнэй, ажалай бүтээсэ дээшэлүүлһэнэй, дутуу дундануудые усадхан зайсуулһанай ашаар лэ түсэблэгдэһэн үрэ дүнгүүдые туйлажа болоно. Афган арадай эдэ бүхы зорилгонуудые бэелүүлхэ байһаниинь арсашагүй.

ЭРИД БУРУУШААЛГА

БОНН. КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь М. С. Горбачев совет телевиденеэр үгэ хэлэхэдээ, буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые зогсоохо дайнай аюулые зайсуулан сараха, зэбсэг хэрэгсэлнүүдые замбуулинай дайдада гаргуулхагүй тухай дурадхалнуудые Вашингтоной еэдэ абангүй, тоошоогоогүй боложо байһан ушарые эрид буруушаанабди гэжэ буу зэбсэгүүдые хуряаха, зэбсэг хэрэгсэлнүүдые хинаха талаар бундестагай комиссиин түрүүлэгшэ Эгон Бар мэдүүлбэ. «США-гай президенттэй һаяын сагта уулзаха байһан тухай совет хүтэлбэрилэгшын дурадхалые Рейганэй арсаһан ушар тон яарамдаг ябадал болоно», — гэжэ тэрэнэй хэблэлдэ хэһэн мэдүүлгэ дотор хэлэгдэнэ. Хожомдошоогүй дээрэһээ буу зэбсэгүүдые үрдилдэн бүтээлгые болюулха гэһэн үгэнүүд Вашингтонһоо соностохо ёһотой байгаа. Гэбэшье энээнэй оронда США дуратайгаар ядерна буу зэбсэг туршажа байна гэжэ ФРГ-гэй политическэ ба ниитын элитэ мэдээжэ ажал ябуулагшад тэмдэглээ.

ОРОНОЙ ДОТООДЫН БА ГАДААДЫН ПОЛИТИКА ТУХАЙ

ВЬЕНТЬЯН. Лаосой дипломадуудай Вьентьянда болоһон зүблөөн дээрэ НРПЛ-эй ЦК-гай Генеральна секретарь, ЛНДР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Кейсон Фомвихан ороной гадаадын болон дотоодын политика тухай элидхэл хээ. Дэлхэй дээрэ тохёолдоһон шахардуу шанга, орёо түгшүүрилтэй оршон байдал американ империализмын ба бусад хархис хүсэнүүдэй дай журөөдэһэн политикаһаа үндэһэтэй байна гэжэ тэрэ тэмдэглээ. Амгалан тайбанаар зэргэ оршолгын, тус райондохи бүхы гүрэнүүдэй үнэн зүб аша туһые хангалгын гол ёһонуудай үндэһөөр Зүүн-Урда Азиие эб найрамдалта, тогтууритай, харилсаа холбооной газар болгохын тула Вьетнам ба Кампучитай хамта Лаос бүхы хүсэлэл оролдолгонуудые гаргадаг байгаа, саашадаашье гаргаха байна.

Бүхы арадай ба өөһэдынгөө дайшалхы манлайе — НРПЛ-ые нягтаар тойрон зогсоһон тэрэнэй зэбсэгтэ хүсэнүүдэй бата жагсаалтай байлга революциһаа хойшо арбан жэлэй хугасаа соо Арадай-Демократическа Лаосой амжалтанууд туйлагдаһан байгаа гэжэ Лаосой хүтэлбэрилэгшэ тэмдэглээ. Партиин ЦК-гай һаяхан болоһон юһэдэхи пленум 1986 ондо — Лаосой хоёрдохи табан жэлэй түрүүшын жэлдэ ороной экономическа ба социальна хүгжэлтын зорилгонуудые шиидхэлгэдэ бүхы ажалшадай ябуулгануудай тодорхой программа табиһан байгаа.

КОМИССИИН ТҮРҮҮШЫН ЗАСЕДАНИ

КАБУЛ. Афганистанай Демократическа Республикын Конституциие зохёохо комиссиин түрүүшын заседани эндэ болобо. НДПА-гай ЦК-гай Генеральна секретарь, ДРА-гай Революционно Соведэй Түрүүлэгшэ Б. Кармаль тэрээндэ хабаадагшадай урда үгэ хэлэхэдээ, ороной Үндэһэн Хуулиин проект хүдэлмэришэдэй, таряашадай, гар үйлэдбэришэдэй, интеллигенциин, бусад хүнүүдэй, тэрэ тоодо предприятинуудай эзэдэй ба худалдаа наймаашадай аша туһые, хүсэл эрмэлзэлгэнүүдые элирхэйлэн харуулха ёһотой гэжэ тэмдэглээ. Хүнэй эрхэнүүдэй бүхэдэлхэйн декларацида, дэлхэйн бүхы гүрэнүүдтэй эб найрамдалай, хани хүршэ ёһоной ба харилсаа холбооной политика Афганистанай баримталан бэелүүлжэ байһыень Конституци дотор хуулияар батадхагдаба гэжэ Афганистанай хүтэлбэрилэгшэ мэдүүлбэ. Конституциин бүхы дүримүүд национальна ёһо заншалнуудые хараада абажа зохёогдохо байна, тэдэ орон дотор шэнэ общество байгуулгые гүйсэд дүүрэнээр харуулха юм.

Комиссиин заседани дээрэ секретариат болон хүдэлмэришэ бүлэг һунгагдаа.

ГҮНЗЭГЫ УДХА ШАНАРТАЙ

Мүнхэ һайхан байгаалняа аршалан хамгаалха тухай асуудал олон зорилгонуудтай, ехэл орёо нарин, совет хүн бүхэндэ хабаатай хэрэг мүн. Тэрэнние хэр зүб мүрөөр шиидхэһэнһээмнай бидэнэй элүүр энхэ байдал, ажамидарал, экономикын, эрдэм, ухаанай болон соёл болбосоролой саашанхи хүгжэлтэ дулдыдаха ёһотой. Юуб гэхэдэ, байгаали хадаа хүн зоной ажамидаралай, ажал ябуулгын материально-биологическа ори ганса үндэһэн һуурян ха юм. Тиимэһээ байгаали хамгаалха асуудал манай орондо гүрэнэй удха шанартай болонхой.

Байгаали хамгаалха, тэрэнэй нөөсэ баялигые гуримтайгаар, аша үрэтэйгөөр хэрэглэхэ тухай асуудалнуудта партиин XXVII съезд дээрэ баталагдаһан КПСС-эй Программын шэнэ найруулга, ороной Экономическа ба социальна хүгжэлтын гол шэглэлнүүд соо ехэ анхарал хандуулагдаа. Гол шэглэлнүүдэй XI бүлэг оршон тойронхи байгаалиие хамгаалалгада, байгаалиин нөөсэ баялигуудые бодомжотой һайнаар хэрэглэлгэдэ» зорюулагданхай. «Байгаалиие хамгаалха талаар абтадаг хэмжээнүүдэй хэрэг хүтэлбэрилгые нарижуулан һайжаруулха», — гэжэ тэрээн соо ойлгосотойгоор бэшэгдэнхэй.

Оршон тойронхи байгаалиие хамгаалга хадаа үйлэдбэриин, промышленна ба ажахын, инженерно-техническэ шэглэлтэй байхаһаа гадна, эрдэм ухаанай нангин хэрэг юм. Эрдэм-техникын дэбжэлтын шэнэ туйлалтануудые хангаха ба нэбтэрүүлхэ, байгаали хамгаалгын хэрэгые эрдэм ухаанай ёһоор хүтэлбэрилхэ талаар эрдэмтэд харюусалга ехэтэй уялгануудтай болонхой.

Буряад ороной байгаалиин гүрэнэй болон дэлхэйн нөөсэ баялигуудые эрдэмэй ёһоор ашаглалгые партиин программна заабаринуудта үндэһэлэн ябуулха зэргэтэйбди. Энээнэй удха шанар һүүлэй арбаад жэлэй туршада нилээд дээшэлээ. Ой модоной, ашагта малтамалнуудай, уһанай, газарай болон байгаалиин бусад нөөсэнүүдые эршэмтэйгээр ашаглалгада һүүлэй табан жэл соо үшөө урגаһан байна.

Республикынгаа үйлэдбэриин хүсэнүүдэй хүгжэлтын удха шанарые онсо тэмдэглэхэ зуураа, оршон тойронхи байгаалида тэрэнэй заримдаа харшаар нүлөөлдэгые мэдэрхэ ёһотойбди. Юуб гэхэдэ, байгаалиин зарим нөөсэ баялигуудай шанарай ба бүридэлэй шэнжын тэнсүүри алдагдана бшуу. Эндэ бидэ өөһэдөө ехэ зэмэтэйбди. Тодорхойлбол, хэдэн зуун гектарта газарай хүрьһэн нурана, үе-үе болоод, ой модон түймэртэ шатана, һуулгагдаһан модоной шанар доошолно.

Ой модо хамгаалга хадаа ехэ асуудал мүн. Тэрэ оронойнмай ой модоной промышленностьда хэрэглэгдэдэг шухала эд байхаһаа гадна уһа хамгаалха, байдалыень гуримшуулха, газарай хүрьһэ хамгаалха, бэхижүүлэн шангадхаха, сагай уларилда нүлөөлхэ гэхэ мэтын ехэ үүргэнүүдтэй. Эдэ бүгэдэ хүн зондо ехэ мэдээжэ болонхой.

Һүүлэй жэлнүүдтэ ан амитадые хамгаалха асуудалда республика соомнай ехэ анхарал хандуулагдана. Ан амитадые аршалан хамгаалга хадаа экономическа, түүхын, эрдэм ухаанай, мүн лэ соёлой, эстетическэ ехэ удха шанартай бшуу. Тиимэһээ Буряад ороной «Улаан дэбтэр» мүнөө зохёогдожо байна. «Буряадай АССР-эй хоморой шухаг, үндэһөөрөө хосорхо туйлдаа хүрэһэн ан амитадые ба ургамалнуудые, тэдэнэй амидардаг газарнуудые хамгаалгые һайжаруулха талаар абтаха хэмжээнүүд тухай» республикын Министрнүүдэй Соведэй 1982 оной майн 31-нэй тогтоолоор энэ шухала хэрэг эмхидхэгдэжэ эхилээ. Һүн тэжээлтэй гушаад түхэлэй амитад, газар уһанай 20 гаран янзын хорхой шумуул, 120 гаран янзын ургамал Буряад ороной «Улаан дэбтэр» соо оруулагдаба. Хамгаалгада абтаха бусад ан амитад болон ургамалнууд үшөө һайнаар шэнжэлэгдэжэ, дэбтэртэ оруулагдаха список үшөө нэмээгдэхэ юм.

Республикадамнай амидардаг ан амитадай, ургадаг ургамалнуудай олонхинь өөһэдөө хосороогүй. Эндэ бидэ — хүн зон байгаалиин урда ехэ зэмэтэйбди. Тиимэһээл «Улаан дэбтэр» зохёожо байна ха юмбибди. Энэ юртэмсэ дэлхэй дээрэхи байгаалияа хамгаалха, баялигыень гуримшуулан ашаглалга хүн зонһоол дулдыдана, дулдыдахашье. Юрын лэ энэ эрилтые хүн бүхэнэй ганса ухаагаараа бэшэ, мүн зүрхэ сэдьхэлээрээ ойлгожо, нютаг нуга бүхэндэ байгаали аршалан хамгаалха тэмсэлэй эхилээ гээшэ һаа, саашадаа хүн түрэлтэн ехэ илалта туйлаха жэшээтэй. Тиимэһээ байгаали хамгаалга бүгэдэ арадай, хүн бүхэнэй хэрэг гэһэн үгэнүүднай бодото дээрээ үдэр бүри бэелүүлэгдэжэ байха ёһотой.

М. ШАРГАЕВ,
биологиин эрдэмэй кандидат.

ХАБАРАЙ МҮРНҮҮД

Дуһаа дуһана,
дуһана тос-тосхон,
Дунгиина талам —
эрээн алаг.

Дууран һууна
багахан тосхон
Дундань харлан...
Сэнхиинэ алад!

Һайрам амталаад
хүхэ сүгсэгы
Һагсаганан гүйнэ
һогтуу шэнги.

Үдхэн тайгада
саһан гүнзэгы,
Үшоол задарха
үдыл даа тэрэнги.

Наран хүбүүн
оодоо дэгдэжэ,
Урин бодол
досоом тарина.

«Алтан хабар,
сайн!» — гэжэ
Амаршалан хэлээд,
сэдьхэлээ дарганаб.

А. ЖАЛСАНОВ.

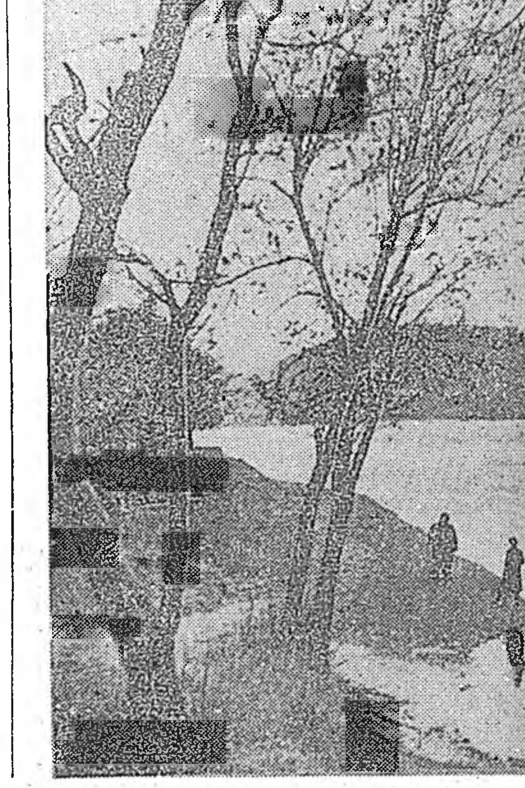

БҮХЫ АН АМИТАД ХАМГААЛАГДАДАГ

Манай орондо ан амитадай аймагые аршалан хамгаалга правительствын батлһан тогтоолнуудай үндэһөөр бэелүүлэгдэжэ, гүрэнэй органуудай шухала зорилго болодог гээшэ. Ан амитадые хамгаалха тухай зарим дүрим гуримууд үшөө Совет засагай түрүүшын жэлнүүдтэ абтаһан юм. Ан амитадай аймагые хамгаалха ба хэрэглэхэ тухай СССР-эй тусхай Хуули 1980 ондо батлагдажа, удаань союзна бүхы республиканuудта иимэрхүү хуулинууд бии болоһон байна. Тиигэжэ мүнөө бүхы ан амитад гүрэнэй хамгаалга доро абтанхай.

Хоморой шухаг болоһон гү, али үндэһөөрөө хосорхо туйлдаа хүрэһэн зарим амитад СССР-эй «Улаан дэбтэр» соо оруулагданхай. Тэрээн соо эдэ амитадай түхэл янза бүхэнэй нютагжаһан газар, тоо бүридэл, хамгаалха талаар абтаха, абтаһаншье хэмжээ ябуулганууд заагданхай.

Тусхайтаар харууһалагдадаг үргэн газарнууд — заповеднигүүд, заказнигууд, байгаалиин национальна паркнууд орон соомнай байгуулагдажа, тэндэхи бүхы ан амитад хамгаалагдадаг. Жэшээлхэдэ, Воронежско заповеднигэй эмхидхэгдэһэнэй ашаар бооборнууд бүрин бүтэн үлөөгдэһэн байна. Тэдэнэй ехээр үдэхэдэ, мүнөө олзоборилогдодог болонтобо. Сайгагуудые агналга хоригдожо, тэрэнэйшье һүрэгүүд олошороо. Врангелиин арал дээрэ сагаан баабгайн түрэдэг эшээнүүд харууһанда абтанхай. Примориин хизаарай Сихотэ-Алиньска болон Лазовско заповеднигүүдтэ саг соогоо абтаһан хэмжээнүүдэй ашаар Уссурин эреэн гүрөөһэнэй тоо нилээд дээшэлһэн байна.

Хэрбээ ямар нэгэ бүлэг амитадай ехэ аюултай байдалда оробол, гүрэнэй органууд болон олониитэ хэрэгтэй хэмжээ абаха ёһотой. Жэлэй эгээл хүйтэн, шэрүүн үедэ зэрлиг амитад болон шубуудые хооллуулга, сагай уларилай гэнтэ хубилшахада, туһа хүргэлгэ гэхэ мэтэ. Жэшээлхэдэ, нёдондо январь һарада Чукотко шадар бүлэг белуханууд һүрэг загаһа дахажа ябаһаар Сенявинай проливай нэгэ тохойдо орошоһон юм. Гэнтэ хүсэтэй һалхин буужа, тохойһоо гараха газарынь мүльһөөр хушагдашоо бэлэй. Тиигэжэ мянга гаран белуха хаагдашаһан байна. Тэдэнэй амилхын тула гаргагдаһан соолго нүхэнүүд белуханууды хүсэд һайнаар хангаха аргагүй байшоо. Яаралтайгаар тиишэ ледокол ерэжэ, мүльһэн хуягыень хахара эбдэжэ, эдэ амитадые мүльһэн хаалтаһаа абараа һэн.

Зэрлиг амитадые хамгаалха талаар орондомнай абтаһан хуулита актнууд ехэ хэмжээ ябуулгануудые хараалданхай. Амитадые хюдалгаһаа хамгаалга амитадай түхэл бүхэниие олзоборилгын биологическа таарамжатай болзор, арга болон нормо, мүн ороонoй, түрэлгын болон гүлгэ, дальбараануудаа тэжээн хүмүүжүүлгын үедэ амитадые хамгаалга гэхэ мэтын хэмжээнүүд болоно.

Ан амитадые хамгаалха ба гуримтайгаар хэрэглэхэ тухай СССР-эй Хуули, союзна республикануудай Хуулинууд ехэ удха шанартай. Тэдэниие абахын урда тээ, жэшээлхэдэ, амфиби болон рептили, олзоборилогдодог ан амитад, шубууд ямаршье хууляар хамгаалагдадаггүй байһан юм. Харин мүнөө бүхы амитад хамгаалагдадаг болонхой. Тусхай зүбшөөлгүйгөөр хэн нэгэн тэдэниие агнаһан, олзобориһон байбал, захиргаанай ба уголовно харюусалгада хабаадуулагдажа хэһээгдэдэг гээшэ.

СССР-эй «Улаан дэбтэртэ» оруулагдаһан хоморой шухаг болон үндэһөөрөө хосорхо туйлдаа хүрэһэн амитадые хамгаалгада тусхай статья зорюулагданхай. Амитадые бариад, үмсэдөө тэжээлгэ хоригдоно. Гансал эрдэм шэнжэлэлгын зорилготойгоор тэдэниие барилга зүбшөөгдэнхэй.

Хорото химикадууһаа, минеральна үтэгжүүлгэһээ хамгаалгада зорюулагдаһан статья бии. Тэдэниие буруугаар хэрэглэһэнһээ, хадагалһанһаа зэрлиг амитад олоор гарзада ородог байһан гээшэ. Ан амитадай, илангаяа «Улаан дэбтэртэ» оруулагдаһан амитадай иимэ шалтагаанаар гарзада оробол, зэмэтэй предприятинууд, хүн зон яла түлэхэ ёһотой. Тиигэжэ СССР-эй Хуули ан амитадай аймагые бүхы талаһаа хамгаалгые хараална.

Татьяна САБЛИНА,
(АПН).

ХИЗААР ОРОНДОО ДУРАТАЙГААР

УРАН ЗОХЕОЛШО О. В. Серовагай «Не гаси улыбку» гэһэн шэнэ ном Буряадай номой хэблэлээр нёдондо декабрь һарада барлагдаа һэн. Революционернүүд, Байгалай загаһашад, ангуушад, шахтёрнууд, уран зурааашад болон хизаар ороноо шэнжэлэгшэд тухай баримтата очерконудаараа, домог суута Байгал далай, тэрэнэй түрүүшын шэнжэлэгшэд тухай зохёолнуудаараа Ольга Васильевна уншагшадта мэдээжэ юм.

Түрэһэн, үдэһэн оршон тойронхи эрхэ байдал, мүн дабтагдашагүй шэнжэтэй байгаали тэрэнэй ямаршье зохёол соо хододоо байдаг гэжэ хэлэлтэй. Нэгэдэхинь хаанаһаа үндэһэтэйб гэхэдэ, тэрэ хүдэлмэришэдэй, тарят ашадай ба солдадуудай депутадуудай Верхнеудинска Соведэй түрүүшын түрүүлэгшэ, мэдээжэ революционер В. М. Серовой бүлэдэ 1914 ондо түрэһэн намтартай. Хожомынь эсэгэ тухайгаа ном бэшээ.

— Эсэгынгээ наһа барахада, би дүрбэтэй ябааб, — гэжэ О. В. Серова дурсана. — Тиимэһээ эсэгэеэ мэдэхэгүйб. Харин гэртэхин түрэлхидэйнгөө, танил зонойнгоо хөөрөөнһөө арадайнгаа эрхэ сүлөөгэй түлөө амяа наһаяа үгэһэн хүн гэжэ һайнаар ойлгодогби.

Эсэгэ тухайгаа ном зохёогоод, Мысовая станци дээрэ сагаан карательнуудта буудуулжа алуулһан дүлэтэ революционер И. В. Бабушкин тухай баримтата зохёол бэшэһэн байна.

Загаһанай промышленностиин институт дүүргэжэ, загаһа үсхэбэрилэгшэ-ихтиологоор О. Серова хүдэлһэн юм. Оршон байгаалитаяа харилсан хүдэлжэ байһан залуу мэргэжэлтын гуурһа барихадань, байгаалида дуратайшуулай үндэр сэгнэлтэдэ хүртэһэн очеркнууд, зохёолнууд мүндэлһэн байна. Тэрэнэй «Һэрилгэ» гэһэн багахан зохёол мэдээжэ уран зохёолшо М. М. Пришвинэй гарта нэгэтэ ороһон түүхэтэй. Байгаалида айхабтар дуратай уран зохёолшо тэрэниень һайшаажа, оролто үгэ бэшээд, «Смена» журналда толилуулхадань, уншагшадай һайн гэһэн сэгнэлтэтэй бэшэгүүд О. Серовас бүришье далижуулһан байха. «Та уран һайханай талаар оюун бэлигтэй хүн байнат. Энэ бэлигээ мэдэлдээ барижа, хүдэлгэжэ һургагты» гэһэн үгэнүүдтэй М. М. Пришвинэй бэшэг абаһанайнгаа удаа захяа заабариинь бэелүүлэн, яһала һайн зохёолнуудые хэблүүлээ.

Мүнхэ сэсэн байгаалидаа дуратай уран зохёолшо байгаалияа юрэл һайшаагаад ябадаг бэшэ, харин тэрэниие бузарлаһан гү, али эзэн бусаар хандаһан ушарнуудые элирүүлжэ шүүмжэлдэг юм. Байгаалиин баян дэлгэр хэшэгүүдые эдлэжэ байһан хүнэй образ уран зохёолшын бүтээлнүүд соо гол гол һуури эзэлдэг байна. Имагтал хүн бүтүү гүн тайга соо болбосон һуурин тосхонуудые, предприятинуудые бодхоохоһоо гадна байгаалиингаа баялигые бүри элбэгжүүлхэ, арьбадхаха зорилготойгоор уһалууриин хоболнуудые татана, загаһа болон ан амитадые үсхэбэрилнэ ха юм. Баргажанай трактын хажууда һархайһан хуһанай образ гаргахадаа, зуу гаран жэлэй саана энээгүүр ябаһан хамбынуудые, түмэр гэнжэ наяруулһан декабристнүүдые, большевигүүдые, Соведүүдэй засагай түлөө тулалдаһан партизануудые, улаантаниие харуулна. Энэ хуһамнай байгаалиин гансал гоё һайханай бэшэ, мүн түүхын хүшөө гээшэ гэжэ уран зохёолшо бодомжолно.

Номой тал

О. Серовагай бүхы зохёолнууд соо хүн байгаали хоёрой таһаршагүй нэгэдэлые, холбоог ойлгохоор.. Түрэл байгаалияа эзэн ёһоор ашаглажа, хамгаалха арга шадабаритай байгаалиин нэгэ хуби болохо хүниие һаруул һайхан үнгэ будагаар тэрэ зураглана. Байгаалиин дабтагдашагүй түхэл шэнжэнүүдые уран зохёолшо магтан түүрээхэ зуураа урин налагай зүрхэ сэдьхэлтэй хүнэй образуудые шадамар бэрхээр байгуулжа шадаһан байна. Жэшээлхэдэ, «Модонуудай сэдьхэл», «Хатан», «Жэргэн ниидэшэ, шубуухай», «Ирагуу һайханууд» мэтын уянгата этюдүүд соонь эдэ бүгэдэ элихэнээр харагдана. Хуһан — гоё һайханаар бодогшо, хуша — бардам гартай, урин сэдьхэлтэй бар хүсэн, уляаһан — шашаг шаляа.

О. Серовагай зүрхэн сооһоо гараһан зохёолнууд дэлхэйн эрдэни зэндэмэни — байгаалиие хамгаалха тухай тэрэнэй һанаата бололгые харуулхаһаа гадна элдэбын шэрүүн бар хүсэнһөө, дайн дажарһаа аршалха шухала гэжэ хэлэнэ. «Коммунис ёһоор байгаалидаа хандалгые мүнөөдэрһөө һургаха хэрэгтэй» гэжэ уран зохёолшын хэлэһэн үгэнүүд байгаали тухай зохёолнуудыень тобшохоноор тодорхойлно.

Республикадамнай байгаали тухай, байгаалиин нөөсэ баялигуудые хамгаалха талаар шухала асуудалнуудые зохёолнууд соогоо табидаг уран зохёолшод үсөөн гээшэ ааб даа. Тиимэһээ уран зохёолшо — хизаар ороноо шэнжэлэгшэ О. В. Серовагай жэшээгээр залуу уран зохёолшодой энэ асуудалда хандадаг болоо һаа, һайн һэн гэжэ хүсэхэ дуран хүрэнэ.

Ф. СОРОКИН.

УНШАГШЫН ҺАНАМЖА

ШОНО—МАЛАЙ ДАЙСАН

Хэнэйшье мэдэһээр, шононууд мал ажахыда айхабтар ехэ гарза хохидол ушаруулдаг арьяатад юм. Шононуудһаа ондоо мэхэтэй, хүсэтэй мяхаша амитан манай нютагта үгы гээ һаа алдуугүй. Буга, хандагай, адуу моридые, эбэртэ бодо мал хэды олоор барижа эдинэ гээшэб! Адууһа малда, агнууриин ажахыда хүргэһэн гарза хоролтыень тоолоо һаа, горитой баймаар. Жэшээнь, манай Михайловскын совхозой мал ажалда 1985 ондо шоноһоо болоһон гарза иимэ байна: 110 хонид, хурьгад, 20 морид, 29 эбэртэ бодо мал.

Малшаднай түл абажа, һайнаар түлжүүлжэ, тобир тарганаар ондо оруулжа, гүрэн түрэдөө тушаажа, Эдеэ хоолой программа бэелүүлхын тула үдэр, һүнигүй оролдодог гээшэ. Энэ оролдолгынгоо зарим хубиие мяхаша арьяатадай хүнэһэн болгоходо ямар, урмагүйб даа? Би хүдөө нютагта түрэһэн, үдэһэн, хадаа олон жэлэй туршада малшанаар хүдэлһэн, тэрэ хугасаа соо шононуудай гэмээр гарза тодхорто орожо үзэһэн, урмаашье олон дахин хухарһан хүнби. Тэдэнэйнгээ нэгые эндэ дурсаха дуран яаха аргагүй хүрэнэ.

1963 ондо манайхин гэр бүлөөрөө колхозойнгоо 600-гаад һубай түлгэ хонидые адуулдаг байгаабди. Тэрэ жэл нютагтамнай шононууд олон һэн. Тиимэһээ эхэнэрнүүдые үдэрэй адуулганда эльгээдэггүй һэмди. Олонхидоо өөрөө эмээл моритой, буутай хонидоо адуулдаг, ехэ нарин, хёрхо, һэргэг лэ һанаатай үдэр бүри адуулгандаа ошодог байгааб. Ноябриин хори гарамсаар, хүйтэржэ, саһан оробо. Эгээл энэ үедэ Баруун-Милаанай үбэртэ хонидоо хагда һайтай хадань адуулдаг байгааб. Нэгэ үдэр хонидни таража һайнаар бэлшэбэ. Мориёо унанхай, һомотой буугаа үргэлэнхэй минии хонидоо адаглажа ябатарни, хярада дүхүү бэлшэжэ ябаһан түрүүшын хонид харайлдашаба. Харан гэһээм дүрбэн шоно тэдэ хонидыемни хүсэжэ дундань орошоод ябаба. Тэрэ үедэ морин дээрээ һууһан зандаа хоёр дахин буудабаб. Шононуудшье тэрьедэшоо. Хараһаар, буудаһаар байтарни, зургаан хонидой түбэнги хоолой хазажа үрдеэ һэн. Нэгэ хонин эдэгэжэ, бэшэниинь һалаа. Иимэ «уряалгүй айлшад» хаанашье малшадые гэнэдхээдэг, хара хүлһөө гаргажа, үсхэжэ байһан олоной амиды зөөридэ хэды хоро хүргэнэб даа?».

Урдандаа мал адуулагшад хододоо буутай ябадаг байгаа. Хэа яахан эхэнэрнүүдшье буу үргэлэнхэй малаа адуулжа ябахань харагдадаг һэн. Харин мүнөө шоно, баабгайнуудай олошорһоншье һаа, буутай малшаниие харахагүйш.

Урдань дайнай һүүлэй жэлнүүдтэ манай Бургалтай нютагта Цырен Хоборков, Бата Раднаев, Цыбикжап Доржиев, Эрдэни Будаев гэжэ дүрбэн ангуушад бии һэн. Эдэ үбгэднай хэды үндэр наһатай ябаашье һаа, хүйтэн, халууе илгалтагүй шонотой тэмсэдэг ёһотойл хүнүүд ажаһууһан юм. Үбэлэй хэдышье хүйтэндэ шонын уляа дуулаа һаа гү, али мүрнүүдые үзөө, хараа һаа, «эдэ арьяатад малшадта амар заяа үзүүлхэгүйнь» гэлсээд, агнажа эхилдэг юм һэн.

Харин мүнөө һүүлшын хэдэн жэлэй туршада манай Михайловка һууриинда хэншье шоно хороогоо гэжэ дуулдаагүй. Эндэ тэндэ шоно, баабгайнууд адуу мал, хони хурьга, гахай нохой барижа, эдеэ гэһэн һураг дуулдаһаар лэ байдаг.

Иимэ һураг ходо дуулабашье, ажахын хүтэлбэрилэгшэд болон мэргэжэлтэд, юу бододог, ямар хэмжээ абахаяа һанамжалдаг юм ааб? — гэһэн асуудал сэхэ табимаар лэ. Арьяатадай аманда ороһон малнуудай түлөө малшад зэмэтэй болодог. Гэхын хажуугаар зарим һалан залхуу малшад үнэндөө зэмэтэй байдаг. Теэд малшан бүхэн адли бэшэ бшуу. Залхуу хойрог малшадые наадалһан иимэ үгэ бии ха юм: «Шулуутай газарта гэр бааярай, шонотой газарта малаа үдхөөрэй». Иигэжэ шангаар ажаллахые юроогөө гээшэ.

Шоно арьяатадай угаа олошорһон мүнөө үедэ манай Захааминай районой госпромхоз мэргэжэлтэ ангуушадаа һайнаар элсүүлжэ, эдэ мяхашадаар тэмсэл шангаар ябуулха ушартай гэжэ һанагдана. Тиигээ һаа, хэда уулаар, ой тайгаар элбэг ехэ, бэлшээри талмайгаар бага, уйтан хабшуу жалга голдо ажалладаг малшадта айхабтар һайн болохо һэн.

«Буряад үнэн» газетын декабриин 18-най номерто Буркоопсоюзай коопзверопромхозуудай трестын охотовед нүхэр М. Гылыковэй толилһон; «Шоно: хэндэ хэрэгтэй арьяатан бэ?» гэһэн статья угаа һонирхожо уншааб. Нээрээшье, энээн соо хэлэгдэһэн һанамжа ёһотойл агнууша хүнэй бодол гээшэ. Ниитын адууһа малда, агнууриин ажахыда хэды ехэ гарза хохидол ушаруулдаг мяхаша арьяатан-шононуудтай тэмсэхэ тухай хэзээ, ямар үедэ шанга тэмсэлэй ябуулагдаһан тухай ехэ һониноор, тоо, баримтатайгаар хөөрэбэ бшуу. 1937 ондо республика соомнай 1672 шоно хюдагдаһан байна. Харин үнгэрһэн жэлэй сезон соо республика соомнай 173 шоно баригдаа гээшэ. Табин шахуу жэлэй саада тээхи сахюур буутай ангуушадай эды олон шононуудые хорооһон байхада, мүнөөнэй ангуушад яана гээшэб? Манай республикын газар дээрэ, жэлэй туршада хэды шоно түрэжэ, хэды гүлгэд томо арьяатан болоноб гэжэ бодожо үзөө һаа, 173 гэһэн тоо энеэдэтэй бшуу. Шононуудые хони хурьгадта адляар барижа эдихэ, хороохо амитан үгыл. Тиимэһээ хүнүүд, ангуушад лэ тэмсэхэ ушартай болоно.

Ц. НАЙДАНОВ.

Захааминай район.

МАНАЙ ТАЙЛБАРИ

БУЛГАН

БУРЯАД ороной али нютагуудта булган амидардаг бэ?.. Имагтал Баргажанай заповеднигтэ олоор үдэнхэй юм гэһэн харюу хэнһээшье дуулахатнай зүбтэйшье, өөрын ушартайшье байхал хаш. Үшөө XVII зуун жэлдэ Сибириин үргэн дайдаар аяншалһан мэдээжэ шэнжэлэгшэ, дипломат Н. М. Спафарий Байгалай үмэнэхи нютагууд, алдар суута далай тухай түүхын ехэ удха шанартай тэмдэглэлнүүдые хэһэн юм. Нэгэ тэмдэглэл соонь иимэ үгэнүүд бии: «булган шуран солбон, һайхан амитан, тэрэнэй гоё һайхан шэнжэ шэнэ саһантай хамта ерэжэ, саһанай хайлаха үедэ буурадаг юм».

Баргажанай булган тухай һураг суу үнгэрэгшэ зуун жэлдэ Россин гүрэн соо үргэнөөр дэлгэрэнхэй байгаа. Тэрэнэй үнэтэй сэнтэй арһанай хойноһоо шунахайрһан «ангуушад», алта мүнгэндэ дуратайшуул хайра гамгүйгөөр булга хюдахадаа, энэ хөөрхэн амитаниие үндэһөөрөө хосорхо туйлдань хүргэһэн юм. XX зуун жэлэй эхеэр Баргажанда (мүнөө заповеднигэй эзэлһэн газарта) ойройдоол 40 гаран булган тоологдоһон байгаа. Харин Сибириин гүн шэдхэ ой тайга соо тэдэнэй мүр сараа олохоньшье бүри бэрхэтэй болоһон юм.

1912 ондо булга олзоборилго гурбан жэлээр хоригдобо. Һүүлээрнь 1914 ондо булга үсхэбэрилгэдэ таарамжатай зохид газар бэдэрхэ зорилготой экспедици эмхидхэгдээ һэн. Уданшьегүй, хоёрхон жэлэй үнгэрһэн хойно Баргажанай заповедник байгуулагдаа бэлэй.

Авророын дохёогоор сууряатаһан Агуу Октябриин социалис революциин һүүлдэ эрдэмэй ёһоор булга үсхэбэрилхэ, шэнжэлхэ хүдэлмэри тусхай түсэбөөр эрхилэгдэжэ эхилээ һэн. Тиигэжэ 1932 ондо 800 шахуу булган тэндэ тоологдоһон байна.

Ленинград хотодо үнгэргэгдэһэн ангай арһанай 50-дахи аукциониие дурдалтай. Тэндэ Баргажанай булганай нэгэ арһан дунда зэргээр 150 доллароор сэгнэгдэжэ, эгээл эрхимүүдынь 500, 900 долларто хүрэһэн юм. Энэмнай нилээд дээгүүр үнэ сэн болоно гээшэ. Хэрбээ дэлхэйн дэлгүүр дээрэ нэгэ тонно шэниисэ 65—75 доллар, нэгэ тонно саахар 38—40 доллар сэнтэй байбалнь, Баргажанай булганай арһан, үнэхөөрөөшье, «зөөлэн алтан» болоно ха юм.

Иигэхэдээ булган ямар амитан гээшэб?

БУЛГАН хадаа ой тайга соо амидардаг багахан амитан юм. Бэеынь ута (дунда зэргээр) 60 сантиметртэ, шэгнүүрынь 1300 граммда хүрэдэг. Эрэ булган бэеэр томо байдаг. Хадалиг, мүн жэгдэ талатай газарнуудта нэмжыһэн ой тайга булганай амидардаг жаргалай орон гээшэ. Тиимэһээ ой модогүй газарта тэрэниие огто харахагүйт. Һуурин тосхондо гү, али харгы замда ойро оршоһон ой соо шурахан булганай ябахые обёоржо боломоор. Мүн ой соо модоной бэлэдхэгдэжэ байхада, эрьенги дадал газарһаа бэлэхэнээр нүүжэ ошодоггүй заншалтай юм. Үлэн хооһон жэлнүүдтэ булган эдеэ хоол бэдэржэ ябаһаар заримдаа малшадай бууса, сарай руу орошодог. Булган гол түлэб һууриженги амидаралтайшье һаа, эдеэ хоол бэдэржэ, 20 гаран километр зай гансата гаталжархидаг гээшэ. Эдеэ хоол бэдэржэ, агнажа гараха өөрын дуратай зүргэнүүдтэй байдаг. Эдэл зүргэнүүд дээрээ булган ангуушадай «олзо» болошодог тодхортой.

Булган — мяхаша амитан. Тэрэ гол түлэб жэрхи, хэрмэ, элдэб янзын хулгананууды, заримдаа шандагашье барижа эдидэг. Саһан доро хоноһон шубууд тэрэнэй амтатай хоол болошодог гээшэ. Тиихэдэ ургамалай түрэлэй эдеэ хоол — хушын һамар, алирһа, нэрһэ гэхэ мэтые мүн лэ амтархадаг.

Һэримжэтэй, хёрхо энэ амитан үдэртөө хорсжо унтаад, һүниин харанхыда агнуурида гарадаг гуримтай. Тэрэ хүнэй харууһан доро 18 жэлдэ, байгаалиингаа уудамда 9—10 жэлдэ амидардаг гэжэ эрдэмтэд элирүүлээ. Модоной хүнды соо, узууртань нүхэн соо тэрэ бамбаахай уурхайгаа түхеэрдэг юм.

Ороонойнь хаһа июнь — июль һаранuудта тудадаг. Эмэ булган 9 һарын үнгэрһэн хойно апрель—май һаранuудта тус тустаа гушаад грамм шэгнүүртэй 4—7 гүлгэдые түрэдэг. Гүлгэдынь 30—35 хоногой үнгэрхэдэ, нюдэеэ нээдэг юм. Хоёр һаратай болоторoo эхынгээ һүсөөр хооллодог байха. Гүлгэдөө хүмүүжүүлэн тэжээхэ үедөө гол түлэб нүхэн соогоо байлгаад, заримандаа газаашань гаргажа, модон дээгүүр абирха, агнахыень һургадаг. Гурбан жэлтэй болжо, бэеэ хүсэһэн эмэ булган гүлгэдые түрэдэг юм.

Жэлдээ хоёр дахин — хабар, намар булган нооһоёо һэлгэдэг. Буряад орондомнай амарай болон Баргажанай булган амидардаг юм. Арһа, нооһонойнгоо шэнжэ шанараар Баргажанай булган үнэтэй гэжэ тоологдодог. Тусхай зүбшөөлөөр булга олзоборилго хэгдэдэг.

М. БУЛДАКОВ,
дир натуралистнуудай республиканска станциин методист.

Р. АБИДУЕВАЙ зураг.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: ИНДЕКС 670000

УЛАН-УДЭ, ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23, редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора—2-68-08, зам. редактора — 2-62-62, отв. секретарь—2-50-52, секретариат—2-66-76, отделы партийной жизни —2-34-05, пропаганды—2-56-23, промышленности и строительства—2-61-35, сельского хозяйства—2-64-36, 2-63-86, советского строительства и быта — 2-69-58, культуры и школ — 2-60-21, 2-57-63, информации — 2-60-91, переводов—2-54-93, писем и селькоров—2-67-81, корректорская—2-33-61, выпускающие —2-35-95, отдел объявлений—2-65-54.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательст, полиграфии и книжной торговли г. Улан-Удэ ул. Ленина 35. Н-00441. Заказ № 78. Индекс 04609